

**CİNSİYET ROLLERİ İLE İLGİLİ
FARKLI KALIP YARGILARA SAHİP
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Yaprak TOK

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

100376

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Eğitim Bilimleri
Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı için öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

T/100376

Ankara
Haziran, 2001

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, Jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Nilüfer Voltan ACAR

Üye
Doç. Dr. Yasemin AKMAN (Danışman)

Üye
Doç. Dr. Fidan KORKUT

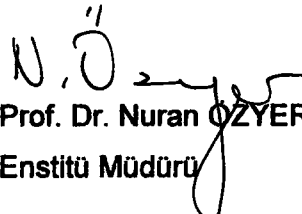
Üye
Doç. Dr. İbrahim YILDIRIM

Üye
Yrd. Doç. Dr. Abide GÜNGÖR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

2.3.7.2001

Prof. Dr. Nuran ÖZYER
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın tasarlanmasında, yürütülmesinde ve uygulanmasında büyük bir özveri ile bana yol gösteren ve evinin kapılarını açan tez danışmanım Doç.Dr. Yasemin AKMAN'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresince beni destekleyen çalışma arkadaşlarıma, amirim Öğ.Yzb. Nilgün ÇAĞLAYAN'a, yardımsever arkadaşım Turan GÜMÜŞ'e, istatistiksel çalışmalarında bana yol gösteren Ar. Gör. Arif ÖZER'e ve Ar. Gör. Mehmet GÜNDOĞDU'ya, uygulamalarda emeği geçen tüm öğretmenlerime ve öğrenci arkadaşlarıma, desteğini her zaman kalbimde hissettiğim sevgili dopingim Özgür Emir BAYDAN'a ve canım kardeşim Yeşim TOK'a teşekkür ederim.

Son olarak da, maddi ve manevi destekçilerim olan anneme ve babama teşekkür ederim.

Yaprak TOK

ÖZET

Bu araştırmada cinsiyet rolleriyle ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin, cinsiyetlerine, fakültelerine, sınıflarına, ilgi alanlarına, öğrenimleri sırasında barındıkları yere, en uzun süreli yaşadıkları yere ve okudukları bölümden memnun olma durumlarına göre saldırganlık düzeyleri incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini 2000-2001 eğitim-öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Spor Bilimleri Teknolojisi, Eğitim Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 531, 1. ve 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri Kocatürk (1982)'ün "Saldırganlık Envanteri"nden yararlanılarak Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından da üniversite öğrencilerine uyarlanarak oluşturulan "Saldırganlık Ölçeği" ile, cinsiyet rolüne ilişkin sahip oldukları kalıp yargıları ise Kandiyoti (1978) tarafından geliştirilen "Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği" ile ölçülmüştür. Diğer değişkenler ile ilgili bilgiler ise "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır.

Verilerin analizinde iki yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda F değerinin anlamlı çıkması durumunda, farkın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için Scheffé testi uygulanmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve cinsiyet değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi hariç, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı, cinsiyet, fakülte, sınıf, ilgi alanı, öğrenim sırasında barınılan yer, en uzun süreli yaşanan yerleşim yeri ve okunan bölümden memnun olma durumu değişkenlerinin ortak etkileri anlamlı değildir.

Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, kız öğrencilerinkine göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Cinsiyet rolüne ilişkin geleneksel kalıp yargıya sahip erkek öğrencilerin, diğerlerinden anlamlı derecede daha saldırgan oldukları ortaya konmuştur.

İlgi alanı değişkeni hariç, cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, öğrenim sırasında barınılan yer, en uzun süreli yaşanan yerleşim yeri ve okunan bölümden memnun olma durumu değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin saldırganlıkları üzerindeki temel etkileri anlamlı bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgular, daha önceden yapılmış çalışmalarla birlikte yorumlanmış ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanıyla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bunun yanısıra konuyla ilgilenen araştırmacılara fikir vermesi için, sonuç bölümünde çeşitli önerilere de yer verilmiştir.

SUMMARY

In this research, aggressiveness of university students who have different gender role stereotypes in terms of sex, faculty, class, interests, the place where students lived the longest, the accommodations during the school years and satisfaction with department were examined.

The sample of the research has been formed with 531 freshman and senior in Hacettepe University Beytepe Campus, Sports Science Tecnology, Education Faculty and Fine Arts Faculty, in the 2000-2001 academic year.

Aggressiveness levels of the students were measured by using “Aggressiveness Scale” developed by Tuzgöl (1998) with the inspiration of aggressiveness inventory by Kocatürk (1982) and adopted to university students by the researcher. Gender role stereotypes were measured by using “Gender Role Stereotypes Scale” developed by Kandiyoti (1978). In order to get information about other variables “Personal Information Form” was used.

For the data analysis, variance analysis were utilized. When F value showed significant end of the variance analysis, Scheffe test was applied to describe in what groups the difference was significant. Significance level was accepted as 0.5.

Findings of the research can be summarized as follows:

Except the common effects of gender role stereotypes and sex; the common effect of faculty, class, interests, place where students spent most of their lives, the accommodations during the school years and satisfaction with department variables were not significant.

The aggressiveness levels of the male students was higher than the female students. Male students who have traditional gender role stereotypes were the most aggressive group among the others.

Except the interests variable, the main effects of sex, faculty, class, place where students lived the longest, the accommodations during the school years and satisfaction with department variables on aggressiveness levels of university students were significant.

According to the results gathered, some interpretations were done with the preceding research and argued with the Psychological Counseling and Guidance field. However, some suggestions were put forward about implementation on field for those who are planning to carry out further research on the same subjects in the conclusion.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	4
Alt Problemler.....	4
Sayıtlar.....	5
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar.....	5
Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	6
BÖLÜM II	9
KURAMSAL BİLGİLER ve ARAŞTIRMALAR.....	9
A. KURAMSAL BİLGİLER.....	9
1. SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİLER.....	9

I. İçgüdü Kuramları.....	11
A. Psikanalitik Kuram.....	11
B. Freud Sonrası Psikanalitik Kuramlar.....	14
C. Etiyolojik Kuram.....	16
II. Biyolojik-Fizyolojik Kuramlar.....	17
III. Davranışçı Kuramlar.....	21
A. Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....	21
B. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Bilişsel Kuram.....	24
2. CİNSİYET ROLÜNE İLİŞKİN KALIP YARGILAR İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİLER.....	28
Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarının Gelişimi.....	29
I.Psikanalitik Kuram.....	29
II.Sosyal Öğrenme Kuramı.....	30
III.Bilişsel-Gelişimsel Kuram.....	31
IV.Sosyal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	33
B. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	34
I. SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	34
Cinsiyet ve Saldırganlık.....	34
Yaş ya da Sınıf Düzeyi ve Saldırganlık.....	36
Yönelinen Meslek ya da İlgiler ve Saldırganlık.....	37

Barınılan Yerleşim Yeri ve Saldırganlık.....	40
Yaşamın Geçirildiği Yer ve Saldırganlık.....	41
Okuduğu Bölümden Memnun Olma Durumu ve Saldırganlık.....	42
II. CİNSİYET ROLÜNE İLİŞKİN KALIP YARGILAR İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	43
BÖLÜM III	47
YÖNTEM	47
Evren ve Örneklem.....	47
Veri Toplama Araçları.....	49
1. Saldırganlık Ölçeği (SÖ).....	49
Saldırganlık Ölçeği'nin Puanlanması.....	50
Saldırganlık Ölçeği'nin Güvenilirliği.....	50
Saldırganlık Ölçeği'nin Geçerliliği.....	51
2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği (CRİKYÖ).....	51
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Puanlanması.....	52
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Güvenilirliği.....	52
Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Geçerliliği.....	53
3. Kişisel Bilgi Formu.....	53
Veri Toplama İşlemi.....	53

Verilerin Çözümlemesi.....	54
BÖLÜM IV	55
BULGULAR.....	55
BÖLÜM V	70
TARTIŞMA VE YORUM.....	70
BÖLÜM VI	80
VARGI ve ÖNERİLER.....	80
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	93

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1	Evrende Yer Alan Öğrencilerin Fakültelerine ve Sınıflarına Göre Dağılımı.....	47
TABLO 2	Tabakalı Örnekleme Yolu ile Belirlenen Öğrenci Sayılarının Cinsiyetlerine ve Fakültelerine Göre Dağılımı.....	48
TABLO 3	Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre CRKYÖ'den Aldıkları Puanların Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	48
TABLO 4	Geleneksel Olan ve Geleneksel Olmayan Olarak Belirlenen Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Fakültelerine Göre Dağılımı.....	55
TABLO 5	Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	56
TABLO 6	Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	56
TABLO 7	Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları.....	57
TABLO 8	Öğrencilerin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	59
TABLO 9	Öğrencilerin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	59
TABLO 10	Öğrencilerin Fakültelerine Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları.....	60
TABLO 11	Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	61
TABLO 12	Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	61
TABLO 13	Öğrencilerin İlgi Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	62
TABLO 14	Öğrencilerin İlgi Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	63

TABLO 15	Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barınılan Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	64
TABLO 16	Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	64
TABLO 17	Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları.....	65
TABLO 18	Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	66
TABLO 19	Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	66
TABLO 20	Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları.....	67
TABLO 21	Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	68
TABLO 22	Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL I	Saldırganlığı Açıklayan Farklı Kuramların Sınıflandırılması.....	11
ŞEKİL II	Henry ve Short'un Engellenme-Saldırganlık Kuramı Şeması.....	23
ŞEKİL III	Kağıtçıbaşı'nın Psikolojik Düzey Şeması.....	23
ŞEKİL IV	Cinsiyet x Kalıp Yargı Ortak Etkisi.....	57

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanoğlu, biyolojik ve sosyo-kültürel bir varlık olarak doğuştan getirdiği özelliklerinin ve çevresel faktörlerin etkileşimi ile kişiliğini biçimlendirir. Biyolojik farklılıklar ve yetişilen ortamın kültürel özellikleri nedeniyle bireylerin edindikleri davranış örüntüleri ve gösterdikleri tepki biçimleri de birbirlerinden farklılık gösterir. Davranışlar üzerinde, içinde yaşanılan toplumun ve bu toplumdaki gelenek, göreneklerin de rolü vardır. Buna göre isteklerin, beklentilerin ve duyguların bastırılmasını zorunlu kılan bir ortamda yetişen bireyler, bu durumu üzerlerinde bir baskı biçiminde hissederek düşmanlık ve şiddet içeren eğilimlere yönelebilirler. Öte yandan şiddet içeren davranış biçimlerinin desteklenmesi de bireyleri, toplumsal huzursuzluğa neden olabilecek bazı olumsuz duygulara ve saldırgan davranışlara götürebilir. Bu nedenle bireyler, kendilerini rahatlatabilecekleri ve toplumca onaylanabilecekleri yeni yollar ararlar.

Bir davranışın saldırgan olarak ifade edilmesi, içinde bulunulan duruma ya da kültürel ortama bağlı olarak değişebileceğinden, saldırgan davranışın kesin bir tanımını yapmak güçtür. Özer (1997) saldırgan nitelik taşıyan eylemlerin; tehdit etmek, hakaret etmek ve iğneleyici sözler söylemek gibi sözel ya da dayak gibi fiziksel biçimlerde görülebileceğini belirtmektedir. O halde saldırganlık; tehdit edilme, aşağılanma ve engellenme durumlarına tepki olarak ortaya çıkan (Morgan 1980); başkalarını incitme niyeti ile girişilen her türlü davranış ve istek (Freedman ve ark. 1993); veya bireyin bilinçli ya da bilinçsiz olarak başkalarını önemsemeyen aktif olarak gösterdiği zarar verme potansiyeline sahip şiddet olarak ifade edilebilir (Mess 1990).

Buss (1961) saldırganlığın, İngilizce karşılığı olan “aggression” kelimesinin kökeninin Latince olduğunu ve Latince’de “harekete geçiren, başlatan, ilk hareket” anlamlarını taşıdığını ifade etmektedir (Akt.Gümüş 2000). Bu anlamıyla günlük yaşamda yapılan her hareket saldırganlık olarak nitelendirilebilir. Ancak günümüzde,

saldırıcılık kavramının içeriğine günlük konuşma dilinde olumsuz bir yükleme yapılarak sadece zararlı davranışları ifade edici anlamıyla kullanılmaktadır (Gümüş 2000). Literatür taraması yapıldığında da saldırıcılık kavramının genelde ilkel anlamıyla, diğer bir deyişle zararlı davranışları içeren bir kavram olarak kullanıldığı görülmektedir.

Herhangi bir durum, nesne ya da kişilere karşı antipati duyan bireyler, içinde buldukları durum ve ortamların da etkisiyle saldırıcılık eğilimlerini çeşitli yollarla ortaya koymaktadırlar. Bilgin (1989)'e göre saldırıcılık, sözel (ör; aşağılama, küçük düşürme, alay etme) ya da fiziksel (ör; vurma, dövme) olarak sınıflandırılabilirdiği gibi; amaca yönelik olarak, düşmanlık içeren (zarar verme amaçlı) veya araçsal saldırıcılık (kendini koruma veya güçlü gösterme amaçlı) biçiminde de sınıflandırılabilir.

Düşünce tarihi boyunca saldırıcılık davranış farklı kuramcılar tarafından inceleme konusu olmuştur. Bir eylem biçimi olan saldırıcılığı açıklayan Freud, Lorenz gibi kuramcılar saldırıcılığın doğuştan yani "içgüdüsel olduğunu" savunurken, Dollard, Bandura gibi kuramcılar ise saldırıcılık davranışın ortaya çıkmasında çevresel faktörlerin ve öğrenme yaşantılarının önemli olduğu üzerinde durmaktadırlar (Akt. Bilgin 1989). Saldırıcılık, doğadaki tüm canlı varlıklarda olduğu gibi insanlarda da var olan evrensel; ancak ortaya konma biçimi bakımından kişiden kişiye ve toplumdaki topluma farklılaşabilen bir olgudur.

Geçtan (1996b)'a göre; geleneksel ortamda yetişen bireyler, başkalarının isteklerini ve düşüncelerini sorgulamadan kabul etmek zorundadırlar. Geleneksel ortamdan ayrılmayan bireyler, katı kuralların yarattığı gerilimi, çevresinde farklı örnekler olmadığı için dolaylı yollardan boşaltabilir ve kendini engellenmiş hissetmezler. Ancak bu bireyler kendi toplumsal kabuklarından sıyrılamayıp, çağdaş dünyanın beklentileriyle baş etme durumunda kaldıklarında bocalayabilirler. Örneğin; kırsal toplumda yaşayan insanlar arasında olağan karşılanan oç alma, kan davası gütmeye vb. davranışlar kent düzeninde bireyleri toplum dışına itebilir.

Kandiyoti (1978), toplumda yaygın olarak kadın ve erkek cinsiyetine özgü olduğu kabul edilen bazı davranış özellikleri olduğunu vurgulamaktadır. Saldırganlık kadınlara yakıştırılmayan, erkeklerde ise olması gereken bir özellik olarak kabul edilmektedir (Akt. Baykal 1988). Sawrie ve ark. (1991), toplumun bir davranışı değerlendirirken cinsiyeti göz önüne alarak onayladığını belirterek, özellikle erkeklerdeki saldırgan davranışın, kadınlarda gözlenen saldırganlığa oranla daha fazla onaylanır olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyalleşme sürecinde kız ve erkek çocukların davranışlarına karşı da farklı tepkiler gösterilmektedir. Geleneksel bir toplumda, genellikle erkeklerin saldırgan davranış göstermelerine kızlara oranla daha olumlu bakılır. Örneğin; erkek çocukların tabanca, tüfek gibi saldırganlık içeren oyuncaklarla oynamaları normal karşılanırken, kız çocukların bebekleriyle oynamaları beklenir. Hatta erkek çocuklar kadınsı davranışlar geliştirmeleri kaygısından dolayı saldırgan davranmaya teşvik edilebilirler. Gerek geleneksel, gerekse geleneksel olmayan yetiştirilme tarzı da, bireylerin davranışlarına yansiyarak, kişiliğinin parçası haline gelir ve kalıplaşır. Bu bağlamda saldırgan davranış da, bireyin cinsiyet rolüne ilişkin sahip olduğu kalıp yargıları ile bağlantılı olabilir.

Her ne kadar erkeklere özgü bir özellik olduğu kabul edilse de, toplumsal değerler, bireylerin rastgele saldırgan davranışta bulunmalarına ve bilinçaltılarında biriken enerjiyi doğrudan ve sınırlandırmadan boşaltmalarına olanak vermemektedir. Sosyal bir varlık olarak insan, saldırma duygusunu doğrudan değil de, kendine ve başkalarına zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirme yoluna gidecektir (Eroğlu 1995).

Freud'un psikanalitik yaklaşımına göre bireyler, toplumca kabul görmeyen saldırgan davranışları, yüceltme mekanizmasıyla birlikte toplumca kabul edilen (spor, sanat, meslek gibi) faaliyetler şeklinde davranışlara yansıtmaktadırlar. Benzer biçimde Adler de saldırganlığın, kendini açıkça belli eden davranışlar biçiminde görülebileceği gibi, sportif faaliyetler şeklinde de gözlenebileceğini vurgulamıştır. (Akt. Kocatürk 1982). Çalışma merakı, toplum için yararlı uğraşlar edinme,

öğrenme tutkusu ve sanat yapıtları da bireylerin yönelebileceği yüceleştirme ürünleridir (Öztürk 1997). Dolayısıyla bireyler; yetenekleri, bilgileri, istek ve eğilimleri doğrultusunda bir takım uğraşlar edinebilir ve buna uygun bir yaşam tarzını benimseyebilirler. Buna bağlı olarak, bireylerin saldırgan davranışlarının dışavurma biçiminin, ilgilendikleri alanlara göre değişebileceği ve mesleki tercihlerinde de saldırgan davranışlarının rol oynamış olduğu düşünülebilir.

Bu araştırma kapsamında saldırgan davranış, üniversite öğrencilerinin sahip oldukları cinsiyet rolü kalıp yargılarının niteliği ile, öğrencilere ilişkin bazı değişkenlerle bir arada ele alınarak incelenecektir.

Problem

Cinsiyet rolleriyle ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri bazı değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

Alt Problemler

Cinsiyet rolleriyle ilgili geleneksel olan ya da geleneksel olmayan kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri;

1. cinsiyetlerine
2. fakültelerine
3. sınıflarına
4. ilgi alanlarına
5. öğrenimleri sırasında barındıkları yere
6. en uzun süreli yaşadıkları yere ve
7. okudukları bölümden memnun olma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Sayıtlar

Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin “Saldırganlık Ölçeği (SÖ)” ve “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği (CRİKYÖ)” ve “Kişisel Bilgi Formu”nu içtenlikle yanıtlamaları sağlanmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın örneklemini, kapsama dahil edilen fakültelerin 1. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur.

2. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık düzeyi, “Saldırganlık Ölçeği”nin kapsadığı nitelikler ile sınırlıdır.

3. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı düzeyi, “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği”nin kapsadığı nitelikler ile sınırlıdır.

4. Araştırma kapsamındaki bağımsız değişkenler, “Kişisel Bilgi Formu”nda yer alan nitelikler ile sınırlıdır.

5. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, üniversite öğrencilerine, Hacettepe Üniversitesi Eğitim, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Spor Bilimleri Teknolojisi öğrencilerine benzerlikleri oranında genellenebilir.

Tanımlar

Saldırganlık: Kasıtlı olarak ve diğerlerinin ne hissedeceğini düşünmeden doğrudan ya da dolaylı, aktif ya da pasif olarak ortaya konan, zarar verici ya da zarar verme potansiyeline sahip davranışlardır (Mess 1990).

Bu araştırmada Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” üniversite öğrencilerine uyarlanarak kullanılmış olup, ölçekten alınan puanlar saldırganlık düzeyinin göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı: Bazı etkinliklerin genellikle erkeğe ya da kadına uygun olduğuna ilişkin inançlar ile psikolojik ya da davranışsal bir özelliğin hangi cinsiyeti daha çok tanımladığına ilişkin yargılardır (Williams ve Best 1990).

Geleneksel Rol Kalıbına Sahip Olanlar: Cinsiyetine uygun erkek ya da kadın cinsiyetine özgü olduğu kabul edilen rol kalıplarına sahip bireylerdir (Baykal 1988).

Geleneksel Olmayan Rol Kalıbına Sahip Olanlar: Kendi cinsiyetini reddetmeden, hem erkek hem kadın cinsiyetinin özelliklerini, potansiyelleri ölçüsünde taşıyan bireylerdir (Akman ve Erden 1998).

Bu araştırmada Kandiyoti (1978) tarafından geliştirilen “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği” (CRİKYÖ) kullanılmış olup, ölçekten alınan puanlar geleneksel olan ve geleneksel olmayan kalıp yargıların göstergesidir.

İlgi Alanı: Bu araştırma kapsamında ele alınan “ilgi alanı” ifadesi, öğrencilerin ders dışında haftada en az bir kez yapmak suretiyle düzenli olarak yapmaktan hoşlandıkları etkinlik alanı anlamında kullanılmıştır.

Büyükşehir: Bu araştırmada Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E)’nin 2000 yılı kayıtlarında yer aldığı şekliyle Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Gaziantep, Kayseri ve Konya illeri “Büyükşehir” olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Geleneksel yapının büyük çoğunluğu oluşturduğu ülkemiz koşullarında erkeklerin daha çok kaba, sert ve saldırgan; kızların ise kendilerini ifade etmelerine fırsat verilmeyecek biçimde uysal, içe kapanık ve bağımlı yetiştirildikleri dikkati çekmektedir. Diğer bir deyişle cinsiyet rolüne ilişkin geleneksel kalıp yargıların toplumun çoğunluğu tarafından kabul edildiği ve benimsendiği göze çarpmaktadır. Dolayısıyla yetişilen ortamın da rolü ile kızların kendilerini ifade etme olanağı verilmediği için daha içe kapanık oldukları, erkeklerin ise saldırgan davranışları

içselleştirerek kaba kuvvete yöneldiği düşünülebilir. Ancak saldırgan davranışı sadece buna bağlı olarak açıklamak yetersiz kalacağından, araştırma kapsamında ilgili bazı unsurlar da ele alınmıştır.

Araştırmanın temel amacı; üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, cinsiyet rolleriyle ilgili sahip oldukları kalıp yargıları ile cinsiyetlerine, fakültelerine, sınıflarına, ilgi alanlarına, öğrenimleri sırasında barındıkları yere, en uzun süreli yaşadıkları yere ve okudukları bölümden memnun olma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir.

Yurt içinde ve yurt dışında daha önceden yapılan araştırmalar incelendiğinde, saldırganlığın pek çok değişkenle birlikte ele alındığı görülmektedir. Türkiye’de saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalarda; saldırganlığın ifade biçimleri, (Savaşır 1978), meslek seçimi (Kocatürk 1982), ekonomik, sosyal ve akademik değişkenler (Kiper 1984), uyum (Şakrak 1987), ana-baba tutumu (Öztürk 1990; Tuzgöl 1998), müzik türü ve depresyon (Güner 1995), video oyunları (Çetinkaya 1995) ve kendini kabul düzeyi (Gümüş 2000) ile saldırganlığın etkileşimi incelenmiştir. Bu araştırmalarda ele alınan diğer faktörler ise; cinsiyet, yaş, sınıf, ailenin gelir düzeyi, okul türü, ana-babanın eğitim durumu, boş vakitleri değerlendirme alışkanlığı ve dinlenen müzik türü değişkenleridir.

Araştırma bulgularının, saldırganlığı ortaya çıkaran boyutlarla ilgili literatüre katkıda bulunacağı umulmaktadır. Öte yandan elde edilen bulguların, saldırganlığın yapıcı olarak yönlendirilmesi için, öğrencilerin yönlendirilebileceği etkinliklerin belirlenmesinde rehberlik servisleri ile eğitim programlarını organize eden ilgili birimlere ışık tutması beklenmektedir. Bu çalışmalar kapsamında, saldırganlık puan ortalamasının düşük ya da yüksek olduğu gruplardaki öğrencilerin nitelikleri irdelenerek, saldırganlık düzeyi yüksek öğrencilerin de saldırganlık düzeylerinin azaltılması için önlemler alınabilir. Ayrıca cinsiyete ve sahip olunan kalıp yargılara göre, saldırganlık düzeyi yüksek öğrencilerin kendilerini ifade olanaklarının ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da yapılabilir.

alışmaları yapılabilir. Bu araştırmanın bir beklentisi de, öğrencilerin her iki cinsiyete ilişkin kalıp yargıları yani androjen bir kimlik kazanmaları için, daha ergenlik döneminde teşvik edici olmanın önemini de ortaya koyma yönünden psikolojik danışmanlara ve eğitimcilere katkı sağlamak ve fikir vermektir.

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER ve ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık ile bağımsız değişkeni cinsiyet rolü kalıp yargılarına ilişkin kuramsal bilgiler ve ilgili bazı araştırma bulguları yer almaktadır.

A. KURAMSAL BİLGİLER

1. SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİLER

Saldırganlık genel olarak diğerine zarar verme amacıyla bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilen, davranış olarak tanımlanabilir (Bilgin 1989:243). Saldırganlığın birçok tanımı yapılmış bulunmakla birlikte Bilgin (1989)'in tanımı, yapılan çoğu tanımı birleştirici ve özetleyici görünmektedir. Genel olarak saldırganlık tanımları bir bütün olarak ele alındığında, tanımlarda yer alan boyutlar şöyle gruplandırılabilir; (1) Fiziksel saldırganlık (ör; vurma), (2) Sözel saldırganlık (ör; aşağılama, suçlama), (3) Pasif saldırganlık (ör; önemsememe), (4) Düşmanlık içeren saldırganlık (ör; terörizm) ve (5) Araçsal saldırganlık (ör; hırsızlık) (Bilgin 1989; Freedman, J.L. ve ark. 1993). Sonuç olarak; bir davranışın zarar verme amaçlı yapılıp yapılmadığı açıklık kazandığında, bireyin davranışının saldırgan içerikli olup olmadığı anlaşılabilir.

Saldırganlık, bir davranış biçimi olarak bünyesinde farklı duyguları barındırır. Ayrıca saldırganlık bütünsel bir kavram olmayıp, içsel ve dışsal pek çok farklı ögenin etkileşimi ile gelişir ve şekillenir. Bu açıdan saldırganlığı farklı yer ve zamanlarda, farklı ortaya konuş biçimleri ile görmek mümkündür. Dolayısıyla da farklı saldırganlık tipleri ortaya çıkmaktadır.

Saldırgan davranışı tanımlama konusunda yaşanan zorluklar kuramcılarını sınıflandırmalara yönlendirmiştir. Sears (1961), saldırganlığı özgeci (prososyal) ve

düşmanca (antisosyal) olarak ele almıştır. Özgeci saldırganlık, grubun standartları açısından kabul edilebilir amaçlar çerçevesinde toplumsal olarak onaylanan; düşmanca saldırganlık ise, toplumca onaylanmayan bir davranış biçimidir (Akt. Freedman ve ark.1993).

Bireyleri saldırgan davranışa iten pek çok faktör olabilir. Knopf (1974), “İnsanı saldırgan davranışa iten nedir?” sorusuna verilebilecek altı farklı yanıtı söz etmektedir. Bu yanıtlar;

- “(1) İnsan, doğası gereği saldırgandır,
- (2) İnsan, stres nedeniyle saldırganca davranır,
- (3) İnsan, saldırgan olmayı öğrenir,
- (4) İnsan, engellenme nedeniyle saldırganca davranır,
- (5) İnsan, grup baskısı nedeniyle saldırganca davranır,
- (6) İnsan, kontrol gücü azaldığında veya olumsuz sonuçlarla karşılaştığında saldırganca davranır.” biçiminde özetlenebilir.

Yukarıda bahsedilen faktörlerin her biri bu konuda açıklamaları olan farklı kuramcıların görüşlerini içermektedir. Bu görüşlerin her biri, ayrı ayrı savunulabileceği gibi, bütünleştirilmiş halde de kabul edilebilir. Psikoanalitik yaklaşımın temsilcisi olan Freud’un yaklaşımında olduğu gibi insan, doğası gereği saldırgan eğilime sahip olabilir. Ancak saldırganlık üzerinde yukarıda bahsedilen tüm faktörlerin de rolü vardır. Birey fiziksel koşulların etkisiyle, öğrenme yoluyla, günlük hayatında karşılaştığı engeller nedeniyle ya da grup baskısı gibi faktörlerle de saldırgan davranışlar gösterebilir.

Pek çok kişilik özelliği gibi saldırganlık da çeşitli kuramcılar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Görme engelli bir grup bireyin filin farklı kısımlarına dokunarak bir fil tanımı yapması gibi, her bir kuramın da kendi temelleri çerçevesinde saldırgan davranışın açıklanmasında katkısı olduğu söylenebilir.

Saldırıcılığı farklı açılardan ele alan kuramlar araştırmacı tarafından, sunum sırasına göre Şekil I’de görüldüğü gibi sınıflandırılmıştır;

Saldırıcılığın doğasını içgüdü ve dürtü olarak açıklayan kuramcılara göre saldırgan davranışlar, doğuştan var olan ve biyolojik olarak düzenlenmiş dürtü mekanizmasının içsel biçimde uyarılmaları sonucu ortaya çıkar. Bu kuramlara göre saldırganlık, sürekli biçimde organizmada biriken bir enerjidir (Fromm 1982).

A. Psikanalitik Kuram

Kişilik kuramcısı ve psikanalitik yaklaşımın öncüsü kabul edilen Freud’un insanoğlunun doğasına yönelik açıklamaları, O’nun saldırganlığa bakış açısına ilişkin görüşlerini de içermektedir.

Freud’a göre içsel ve biyolojik uyarılmanın psikolojik bir anlatımı olan içgüdüler, ruhsal enerjinin tümünü oluşturur. Freud, içgüdülerin tümünü 1) Yaşam içgüdüşü (eros) 2) Ölüm içgüdüşü (thanatos) olmak üzere iki ana bölümde toplamıştır. Yaşam içgüdüleri libidonal enerji ile bireysel yaşamın ve insan türünün

sürekliliğini sağlar. Eğer bu içgüdüler dolaysız bir anlatım yolu bulamazlarsa, enerjileri yön değiştirerek anksiyeteye dönüşür. Ölüm içgüdüsünün önemli bir türevi saldırganlık dürtüsüdür. Freud'a göre saldırganlık, insanın kendine yönelik yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir (Akt. Geçtan 1996a).

Freud'un özde varolduğuna inandığı yıkıcı eğilimler ve saldırganlık enerjisi, Aranson (1965)'un da ifade ettiği gibi mutlaka açığa vurulması gereken dürtülerdir. Bu düşünce, bir kabın içindeki suyun oluşturduğu basınca benzetilebilir. Suyun damla damla akmasına izin verilmemesi gibi, saldırganlığın da dışarı çıkmasına izin verilmemesi patlamaya yol açabilir. Toplum, bireyin saldırganlık içgüdüsünü kabul edilebilir ve yararlı davranışlara dönüştürmesinde bireylere yardımcı bir unsurdur.

Kişilik ve gelişim kuramcısı Freud'a göre; "*Oral*" dönemin (0-1,5 yaş) son aylarında ısırma, çiğneme, tükürme, ağlama gibi tepkilerle insandaki yıkıcı eğilimlerin ilk izleri görülmeye başlar. "*Anal*" dönemde (1,5-3 yaş) dışkıının püskürtülmesi saldırgan bir davranış olarak kabul edilir. Dışkı öfke ile eşanlam taşır ve kızgınlık duygularının ifade edilmesinde başlıca araç durumuna gelir. "*Fallik*" dönemde (3-5 yaş) erkek çocuk, annesine sevgili gibi davranmaya başlayarak, babasının yerine geçme girişimlerinde bulunur ve onun ilgisini kardeşleriyle paylaşmaktan hoşlanmayarak, en büyük rakibi olarak gördüğü babasına yönelik saldırgan içerikli duygular besler (Akt. Geçtan 1996a).

Freud'un saldırganlıkla ilgili görüşleri, ifade edilen açıklamalar ışığında şöyle gruplandırılabilir;

(1) Yaşam içgüdüleri dolaysız bir anlatım yolu bulamazlarsa, bireylerin enerjileri yön değiştirerek anksiyeteye dolayısıyla saldırgan davranışlara yol açabilir.

(2) Toplum bireyin saldırgan davranışını farklı yerlere yöneltmesine yardımcıdır ve

(3) Oral dönemde kazanılan ısırma ve çiğneme gibi özellikler, ileride bireyin sözel saldırganlığa yönelmesine neden olabilir. Anal dönemde tuvalet eğitimi sırasında ana-babanın otoriter tutumu çocukta çevresine zarar verme tepkileri oluşturarak fiziksel saldırganlığa neden olabilir.

Temel kişilik yapısındaki patolojilere bağlı olarak da bireylerde saldırgan davranışlar görülebilir. Kişilik bozukluğu gösteren bireyler, ruhsal yaşantılarındaki çatışma, çelişme nedeniyle başkalarıyla, içinde yaşadıkları aileyle, yakın ve uzak çevreyle, toplumla, kültürle sağlıklı ilişki kuramazlar. Onlar toplumun davranış kalıplarına, davranış örneklerine uyum sağlayamazlar. İçgüdülerden, dürtülerden kaynaklanan davranışları bastıramaz, denetleyemez, engelleyemez ve sebepsiz yere öfkelenirler. Bu bireyler doğaya, insanlara, nesnelere yönelik saldırılarda bulunur ve şiddet eğilimleri gösterirler (Köknel 1996).

Bazı bireylerde pasif-agresif kişilik özelliğine uygun olarak öfke, kin ve saldırganlık duyguları, daha çok pasif direnişli davranışlarla dolaylı olarak dışa vurulur. Bu kişiler, kendilerinden beklenenlere karşı inatçı pasif direniş göstererek küser, surat asar, çekişmelere girerler. Sessizlik, öfke ve küskünlük bu tür direnişin önemli belirtisidir. Bazı bireylerde ise anti-sosyal kişilik özelliği olarak; kavgacılık, sahtecilik, hırsızlık, psiko-aktif maddelere düşkünlük, toplum içinde ve aile yaşamında çeşitli sorumsuz davranış örnekleri görülür. Bu kişiler dürtülerini engelleyemez, denetimsiz, atak ve saldırgan davranışlar gösterirler (Öztürk 1997).

Geçtan (1996b)'a göre; saldırgan davranış eğiliminde olan diğer bir kişilik yapısı ise bağımlı kişilik özelliğidir. Bu bireyler, kendi varoluş sorumluluklarını başkalarına teslim etmiş olmaları nedeniyle, bağımlı oldukları kişilere düşmanca duygular beslerler. Aşırı bağımlı kişiler, kendilerine yakın olan insanlara karşı taşıdıkları düşmanca duyguların çoğu kez bilincinde değildir ve bu bireyler olumsuz duygularını kendi üzerlerine çevirerek, kendilerine yönelik saldırgan davranışlarda bulunabilirler. Bazen de dolaylı yollardan çevrelerine yönelerek boşalım sağlarlar. Örneğin; bazı kişiler çevresindekilere karşı güç kazanmaktan gizli bir haz duyarlar. Onların amaçları güç ya da saygınlık kazanmak değil, düşmanca duygulara boşalım sağlamaktır. Diğer insanların duygularını sömürerek dilediğini yaptırabilen bu kişiler "*edilgin saldırgan*" olarak nitelendirilebilir. Bazı bireylerde ise denetlenemeyen olumsuz duygular, açık saldırganlık biçiminde yaşanır. Sözel ya da fiziksel olarak gösterilen bu tür tepkiler genellikle olgunlaşmamış yetişkinlerde, çocuklarda ve az uygarlaşmış toplumların bireylerinde görülür.

B. Freud Sonrası Psikanalitik Kuramlar

Kimi kuramcılar, Freud'un görüşlerinden yola çıkarak kendi kuramsal görüşlerini ortaya koymuşlardır. Freud'un içgüdüsel açıklamayı temel almasına karşın Adler, Horney ve Fromm kişilik gelişiminde sosyo-kültürel etmenlerin rolü üzerinde daha ağırlıklı olarak durmuşlardır. Bu kuramcılar saldırganlığın açıklanmasında, edinilmiş faktörlerin rolü üzerinde daha ayrıntılı durmaları nedeniyle Freud'un psikanalitik yaklaşımından ayrılmaktadırlar.

Adler'e saldırganlığı, organik değil bireyin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir dürtü olarak, kaygıyı ise bireyin kendine yönelik saldırganlığı olarak açıklar. O'na göre saldırganlık herkes de görülebilir; ancak normal bireylerde gizli, nevrotik ve psikotiklerde ise açık ve şiddetli biçimde ortaya çıkar. (Akt. Buss 1961).

Nevrotik kişi önce çevresini kışkırtır, sonra ortaya çıkan durumdan yararlanmaya çalışır. Verdiği tepkiler, diğer insanları sömürmek ve küçümsemek amacıyla yaşam sorunlarıyla mücadelede ederken takınılan yanlış tutumlardır. Ford ve Urban (1963)'a göre saldırganlık; bireyin eksiklik duyguları nedeniyle gösterdiği üstünlük çabalarının bir ürünüdür. Saldırgan kişi; (a) diğerlerini küçük düşürme, (b) geliştirdiği ulaşılmaz ideallere çevresindekiler erişemediği için onları küçümseme, (c) aciz olduklarına inandıkları için çevresindekilere aşırı içten ve samimi davranma, (d) çevresindekileri suçlama ya da (e) diğerlerini küçük düşürmek için kendini suçlama biçiminde davranışlar sergiler (Akt. Geçtan 1993).

Diğer taraftan Horney (1945), saldırganlık ve düşmanlığı bireylerin temel anksiyeteye verdikleri yanıtlarla ilişkili görmektedir. Tüm eğilimlerin başlıca güdüsü temel anksiyetedir. Yalnız ve çaresiz bir çocuğun düşman bir dünyadaki duyguları temel kaygıyı açıklar. Bireyin verdiği yanıtları insanlara yönelme, insanlardan uzaklaşma ve insanlara karşı olma örüntülerini içerir. İnsanlara karşı olanlar; saldırgan kişiliğe sahip, dünyanın düşmanca olduğunu savunan, kendilerini korumak için saldırgan davranışlar geliştiren bireylerdir (Akt. Buss 1961).

Horney (1945)'e göre, kişinin kendine yönelik yıkıcı eylemleri (mazoşizm), kişinin varlığını ortaya koymaktan kaçınarak kendini küçültmesi, başka bir kişiye aşırı bağlanarak onun her isteğine boyun eğmesi ve böylece kendi varlığından kurtulma çabasının sonucudur. Ancak bu tür eğilimler, öfkenin artmasına yol açarak, mantıkdışı isteklere dönüşür. Böyle bir kişi acısını ve çaresizliğini, düşmanlık duygularını boşaltmak için araç olarak kullanır. Düşmanlık duyguları savunmaya yönelik olduğu kadar, sadist bir biçimde çevreye de yöneltilir (Akt. Geçtan 1996a).

Psikanalitik yaklaşımı temel alan kuramcılardan bir diğeri olan Fromm saldırganlığı “*tepkisel şiddet*” (bireyin kendisinin ya da başkasının yaşamını, özgürlüğünü, onurunu ve malını korumak için başvurduğu korku duygusundan kaynaklanan şiddet), “*ödünleyici şiddet*” (güçsüzlüğünü gizlemeye yönelik şiddet) ve “*kana susamışlık*” (kan akıtarak kendini güçlü, eşsiz ve üstün görmeye yönelik şiddet) şeklinde gruplandırmıştır (Akt. Kışlalı 1993).

Fromm (1982) saldırgan bireyleri, Freud'un “*oral-saldırgan (ısrırgan-ağız) kişilik tipi*” ile de benzerlik gösteren “*sömürücü kişilik tipi*” olarak adlandırmıştır. Bu kişiler, kendilerinden üstün olanları kıskanır, istedikleri nesneye başkalarının sahip olmasından ya da sevdiklerini başkalarının da sevmesinden rahatsız olurlar. Bu nedenle karşılarındaki kişilere nefret ve düşmanlık dolu duygular beslerler. Sadece diğer insanları sömürebildikleri zaman kendilerini güçlü hissederler.

Fromm (1984), insanın doğuştan olumsuz güdülere sahip olduğunu savunan kuramcılara karşı çıkarak kendi görüşlerini ortaya koymuştur. Buna göre insanda iki tür saldırganlık vardır. İnsanlar ve hayvanlar yaşamlarını sürdürebilmek için içgüdüsel olarak mücadele ederler, bu boyutuyla saldırganlık zararlı olmayan ve gerekli bir davranıştır. Diğer tür saldırganlık ise yıkma, yok etme eğilimini ve isteğini içeren zararlı ve ilkel olarak adlandırılan bir eğilimdir. Fromm, bu tür saldırganlığı toplumsal bir ürün olarak görmektedir.

C. Etiyolojik Kuram

Saldırgan davranışı içgüdüsel olarak açıklayan kuramlardan birisi de etiyolojik yaklaşımdır. Bu konuda Lorenz'in yapmış olduğu gözlemler ve deneyler kuramın temelini ortaya koymaktadır.

Lorenz (1963) saldırganlığı; dışsal uyarıcılardan bağımsız, içgüdüsel enerji kaynağına sahip bir davranış olarak tanımlamıştır. O'na göre birey dış olaylara bağlı olarak değil de saldırgan olduğu için böyle davranmaktadır. Lorenz (1963), çeşitli hayvan türleri üzerinde yaptığı gözlem ve deneyler sonucunda saldırgan davranışları tasvir etmiş ve insan davranışlarını açıklamaya yönelik ilkeler ortaya koymuştur.

Lorenz ve Tinbergen (1966) gibi etyologlar bir çok türün belirli uyarılara karşı içgüdüsel olarak tepki gösterdiğini ve içgüdüsel birçok dürtünün bulunduğunu belirtmektedirler. Hayvanlarda dış çevre ne olursa olsun saldırganlık içtepileri birikir; eğer anlatım bulunmazsa birikmeye devam ederek, saldırganlık dürtülerinin artmasına neden olurlar. Ayrıca bir türün üyeleri kalabalık ortamda iken kendi türlerine saldırırken, başka bir türün üyelerine saldırmamakta; ancak birisi hariç aynı türün tüm üyeleri ortamdaki çekildiğinde, yalnız kalan üye kendi türünün üyelerine saldırgan davranmaktadır (Akt. Freedman ve ark. 1993). O halde saldırganlık, bir türün korunması ve yaşamını sürdürebilmesi için gerekli bir davranış olarak ele alınmaktadır.

Öte yandan bu kuram, hayvan ve insan davranışları arasında ilişki kurması bakımından, özellikle çevresel faktörlerin önemliliğini savunan yaklaşımlarla eleştirilere maruz kalmıştır. Saldırgan davranışı içgüdüsel olarak açıklamak, bu davranışı kontrol etme yollarının araştırılmasını ve ileride yapılacak çalışmalarını anlamsızlaştırır. Bu açıdan bakıldığında Lorenz'in kuramı yetersiz kalmakta ve farklı yaklaşımlarla açıklanması ihtiyacı doğmaktadır.

II. Biyolojik-Fizyolojik Kuramlar

Saldırganlık olgusunu açıklayan biyolojik kuramcılar, beyindeki merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin şiddet içeren saldırgan davranışlara yol açtığını ileri sürmektedirler. Nörolojik bozukluklar ve hormon salgılarının saldırgan davranış üzerinde rolü olduğunu açıklayan yaklaşımlar da vardır (Bilgin 1989).

Beyindeki limbik sistemin duygu ve heyecanlarla ilgili davranışlar üzerinde etkisi vardır. Limbik sistemin bazı bölümleri hasar görmüş maymunların, en küçük bir kışkırtmaya şiddetli bir öfkeyle karşılık vermeleri hasar görmüş bölgenin ketleyici bir etkiye sahip olduğu düşüncesine götürür. Sistemin diğer bölümlerinde hasar olan maymunlar ise, saldırıya uğrasalar bile saldırgan davranışlarda bulunmaz ve düşmanlık göstermezler. Ayrıca bu maymunlar, saldırganı da görmezden gelir ve duyarsız davranırlar (Atkinson ve Atkinson 1999).

Hipotalamusun heyecanlardaki rolü, Cannon (1927) ve Bard (1928)'in çalışmaları sonucunda ortaya konmuştur. Hipotalamus ile ilişkili olan amigdala duygu ve heyecanlar bakımından önemli ön beyin yapısıdır, tüm davranışlarda olduğu gibi saldırgan davranış üzerinde de rol sahibidir. Beyin anormallikleri de şiddet içerikli davranışlara yol açabilmektedir. Ayrıca saldırgan olarak tanımlanan kişilerdeki serotonin miktarının, normalden daha az olduğu da araştırmalar sonucu ortaya konmuştur (Akt. Kalat 1988).

Eşeyssel olgunluğa erişildiğinde salgılanmaya başlayan eşey hormonlarından bazılarının saldırgan davranışlarla ilgisi vardır. Dişilerin çoğu yavrularını korumak ve avlanmak amacıyla saldırgan davranış sergileyebilirse de erkek eşey hormonları saldırganlıkla çok daha yakından ilgilidir. Örneğin; üreme mevsimi dışında androjen hormonu verilen erkek geyik her zamanki çiftleşme bölgesine döner ve çevrede dişiler olmasa da boynuzlarını kaplayan kadifemsi deriyi atarak öbür erkeklerle kavgaya hazırlanır.¹

¹ "Saldırgan Davranış", AnaBrittanica, XXVII (1994), 83.

Erkeklik hormonu olan testesteron miktarının yüksek seviyelerde olması saldırgan davranışı artırırken; kadınlık hormonu olan östrojenin saldırganlık düzeyi üzerindeki etkisi çok az ya da hiç yoktur. Ancak kısırlaştırılmış erkek maymunların, kadınlık hormonu verildikten sonra sakinleştikleri görülmüştür. Kadınlık hormonu olan ve annelik dürtülerini harekete geçiren prolaktin de saldırgan davranışı azaltan bir hormondur (Scott, 1975).

Erkeklik ve saldırganlık arasında bağlantı bulunduğu varsayımına bir dayanak noktası da (Y) kromozomunun niteliğine ilişkin bulgulardır. Normalde dişi birey (XX) olmak üzere bir çift kromozom taşır, erkek birey ise (XY) kromozom çiftini bünyesinde barındır. Ancak hücre bölünmesi sürecinde saldırganlık açısından olağan dışı gelişmeler meydana gelebilir. Bunlardan biri erkek bireyin kromozomunun (XYY) biçiminde olmasıdır. Bu bireylerin bedensel yapılarındaki anormallik, bu bireyleri anti-sosyal davranışlara yöneltebilmektedir (Fromm 1984). Ancak Cüceloğlu (1994)'nin ifade ettiğine göre, son yıllarda çocukluktan beri yaşlıları arasında daha cüsseli olmanın saldırgan davranışa yol açtığı görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Organizma, yapısı gereği dışarıdan gelebilecek bazı etkilere karşı hassaslık gösterebilir. Bu açıdan gürültü, kalabalık, iklim gibi bazı faktörler, vücudun dengesini (homeostazisi) bozarak nörokimyasal bir süreç içinde, saldırganlık gibi tepkilerin dışavurumunu kolaylaştıracak hormonal değişikliklere yol açabilirler (Öztürk 1997). Saldırganlığa işaret eden tepkileri artırabileceği kabul edilen bazı faktörler şunlardır;

➤ *Gürültü:* Mueller (1983)'e göre gürültü; işitme kaybına yol açmakta, kan basıncını ve stres belirtilerini artırmakta, performansı etkilemekte, engellenme eşliğini azaltmaktadır. Buna göre içinde bulunulan koşulların bireylerin saldırgan davranışları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Geen ve O'Neal (1977)'e göre, 60 (dB) ve daha fazla ses düzeyi saldırganlık açısından uyarıcı olarak kabul edilebilir.

Konuyla ilgili olarak gazetelerde çeşitli haberlere de rastlamak mümkündür. Köknel (1996), İngiltere’de yaşanan gürültü vakalarından birkaçını aktarmıştır. Bu vakalara birkaç örnek verilebilir:

“Gecenin geç saatlerine sarkan bir parti ve reggae müziği, bir katliamın yaşanmasına neden oldu”, “Havlama sesinden rahatsız olan komşusunun, manivelayla saldırması üzerine düşerek başını kaldırıma çarpan köpek sahibi dört gün sonra gürültüye kurban gitti”, “Gürültü nedeniyle işlenen cinayetlerin sayısı artıyor.”

➤ *İklim:* Doğaya yönelen saldırganlık ve şiddet eylemleri doğrudan doğruya ya da dolaylı yollarla bireylerin yaşamını olumsuz etkilemektedir. Orman yangınları, ağaçların kesilmesi, çarpık kentleşme sonucu yeşil alanların azalması, hava kirliliği, kimyasal atıklar gibi nedenler doğanın dengesini bozarak bireyler için tehdit edici bir durum yaratmaktadır. Yeşil alanların azalması da iklimi bozar, yağışlar azalır ve kuru sıcaklara neden olur (Köknel 1996). Olumsuz koşullar bireylerin dengesinde sarsılma yaratabileceğinden, asabi davranışlara yol açabilir.

İklim koşullarının değişmesi saldırganlığı artırabileceği gibi, azaltıcı etkide de bulunabilmektedir. Baron (1983), özellikle sıcak odada bulunan kızgın bireylerin, ılık bir odada bulunan bireylerden daha saldırgan olduğunu, ancak soğuk bir şeyler ya da su içilmesine izin verilen bireylerde bu etkinin azaldığını belirtmektedir. Anderson (1995) da yaptığı laboratuvar deneyleri sonucunda sıcaklığın, psikolojik hareketliliği, düşmanca duygu ve düşünceleri artırdığını belirtmektedir. Ayrıca sıcaklık, düşmanlık temeli olan önyargıyı da artırabilmektedir.

Bu konuda çalışmalar yapan, Lombroso da, şiddet eylemleri ve suç oranıyla doğal ortamın deniz seviyesinden yüksekliği ve yıllık ısı ortalamaları arasında bağlantı olduğuna dikkat çekmiştir. O’na göre, aşırı sıcaklık insanları uyuşuk hale getirip hareketsizleştirirken, soğuk hava durgunlaştırmaktadır, ılıman iklimli ülkelerde ya da ılık mevsimlerde daha fazla saldırgan davranış görülmektedir. Adolph ve arkadaşlarına göre; sıcak ülkelerde saldırgan davranışlar insanlara, soğuk

ülkelerde ve mevsimlerde ise nesnelere yönelmektedir (Akt. Köknel 1996). Görüldüğü gibi sıcaklıkla ilgili araştırmalarda kesin bir sonuç bulunmamasına karşın, sıcaklığın saldırgan davranış üzerinde etkisi olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur.

Duman ve sis gibi olumsuz hava şartları da saldırganlık eğilimini artırmakta, sigara dumanlı ortam ise bireylerde temiz hava koşullarındakilere göre saldırgan eğilime daha fazla yol açmaktadır. (Akt. Mueller 1983).

➤ *Kalabalık:* Aşırı kalabalık alanlar bireyler üzerinde genellikle stres yaratır ve bu durum çeşitli sosyo-patolojik durumlara götürebilir. Nüfusu 250 binden fazla olan yerleşim alanlarında görülen şiddet olayları, kırsal kesime göre 11 kat daha fazla olmaktadır. Ancak nüfus yoğunluğu tek başına etkili bir faktör değildir. Örneğin; New York City’de km² başına düşen kişi sayısı 26.000, Los Angeles’ta 5500 olmasına rağmen, Los Angeles’ta suç oranı daha fazladır. Bireylerin kalabalık odalarda gösterdikleri tepkilerin incelendiği laboratuvar deneylerinde, bireyler arasında farklılıkların olduğu görülmüştür (Johnson 1972).

Ancak sosyal deneyler, saldırganlığa yüzeysel kalabalıklaşmanın değil, saldırganlığın meydana geldiği toplumsal, ruhsal, kültürel ve ekonomik koşulların sebep olduğunu ortaya koymuştur. Fromm bu görüşü “Yoksulluk koşulları altındaki yoğun nüfus, gerilim ve şiddete yol açar.” ifadesi ile belirtmiştir (Akt.Karalı 2001). O halde kalabalığın, saldırgan davranışlar üzerinde etkisinin olabileceği; ancak başka faktörlerle de etkileşiminin göz ardı edilmemesi gerektiğinin vurgulanması yerinde olabilir.

Sonuç olarak, saldırgan davranışın açıklanmasında bireyin biyolojisi, yani doğuştan getirdiği genetik özelliklerinin yanısıra içinde bulunduğu ortamın fiziksel durumunun de önemli olduğu söylenebilir.

III. Davranışçı-Bilişsel Kuramlar

Davranışların oluşumunda zihinsel süreçlerin de rol oynaması nedeniyle (Morgan 1980), saldırganlığın açıklanmasında davranışçı yaklaşımlarla, bilişsel yaklaşımlar birlikte sunulmuştur.

A. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Saldırganlığın nedenleri arasında; güdülerini içeren engellenmeler, zarar verme ve aşağılama ile başkalarında gözlenen saldırganlığın taklit edilmesi yer almaktadır. Bunların içinde en yaygın olanı engellenme olup, amaca yönelik faaliyete müdahale edilme olarak ifade edilebilir. Bu kurama göre kişilerin bir ihtiyacının veya sürmekte olan bir faaliyetinin engellenerek sınırlandırılması ya da yapmak istemedikleri davranışları yapmalarının istenmesi saldırganlığa yol açabilmektedir (Morgan 1980).

Engellenme-saldırganlık kuramına göre; bireylerin hedeflerine varmasını, başarıya ulaşmayı zora sokan engelleyici unsur, bireylerde kızgınlık yaratarak saldırganlığa yol açabilir (Myers 1996). Dürtünün amacı, boşalım ve gerginliğin ortadan kalkması, doyum ve bununla birlikte giden hazdır. Bu amacın gerçekleşmesi için organizmanın yöneldiği tarafta bir gerginlik yaratan bir engelin bulunması, diğer bir deyişle boşalım ve doyumun sağlanamaması durumuna “*engellenme (frustration)*” denir. Kişi engellenmelere karşı çeşitli tepkiler gösterebilir (Öztürk 1997). Engellenmeler bireyi yeni ve daha iyi bir şekilde tatmin yollarına, bilişsel düzeyin yeniden örgütlenmesine götürebileceği gibi, uyumsuz davranışlara da itebilir. Sosyal yaşam düzeyinde kitlelerin engellenmesi, toplumları ciddi sorunlara ve çatışmalara götürebilir (İnceoğlu 1993). Engellenme ile birlikte gerginliğe boşalım sağlama isteği arttığına göre, bu durumdan kurtulmak için verilebilecek en ilkel tepki saldırganlık olabilir.

Miller ise (1941), engellenmenin farklı pek çok tepkiye yol açabileceğini, saldırgan davranışın da bunlardan birisi olduğunu belirtmektedir. Engellenme-

saldırganlık kuramının savunucuları olan Dollard ve arkadaşlarının (1939) sayılışı şu şekilde ifade edilebilir:

“Saldırgan davranışın meydana gelmesi her zaman engellenmenin ürünüdür. Buna paralel olarak, engellenmenin olduğu her durumda da saldırganlık kaçınılmaz olarak ortaya çıkar” (Akt. Fromm 1984).

Saldırgan davranış, engellenme duygusuna karşı yapılan tipik bir davranış olarak adlandırılabilir için bir güdünün engellenmesi, saldırgan davranışın ortaya çıkmasına neden olabilir (Cüceloğlu 1994). Eğer çocuğun istekleri bazı nedenlerden ötürü sağlanamazsa, çocuk engellendiği için saldırgan davranış gösterebilir (Morgan 1980). Örneğin; yolda yürürken çikolata istediği için ağlayan bir çocuğa “hayır” denirse engellenme olur, çocuk saldırganlığa yönelebilir.

Engelleme ya da saldırı, karşılığında saldırganlık hissi uyandıracak ya da saldırgan davranışlara yol açacaksa hedef olan kişinin onu kendisine zarar vermeyi amaçlayan bir eylem olarak algılaması zorunludur. Diğer bir deyişle hedef kişinin, kendisine yapılanın kasıtlı olarak yapıldığı sonucuna varması gerekmektedir. Eğer engellenme bir niyetin sonucu olarak algılanmaz, kaza sonucu, haklı bir nedene dayalı, koşullar altında önemini yitirmiş olarak algılanırsa, saldırganlığa yol açma olasılığı azalır (Freedman ve ark. 1993). Dolayısıyla bir davranışın saldırgan olarak nitelendirilmesinde, o davranışın hedefi olan bireyin geçmiş yaşantılarının rolünün önemli olduğu söylenebilir.

Berkowitz (1973)'e göre ise engellenmeden çok, hoşnutsuzluk yaratan uyarıcılar düşmanca saldırganlığın temel ateşleyicisi olmaktadır. Engelleme ise insan için hoş bir durum olmamakla birlikte engellenmiş bir beklenti, bir hakaret ya da fiziksel acı duygusal bir patlamaya yol açabilir. Baskıcı bir denetimle yapılan eziyet de düşmanca saldırgan davranışların ortaya çıkma olasılığını artırabilir (Akt. Tuzgöl 1998).

Henry ve Short (1954) Şekil II'de görülebileceği gibi saldırganlığın engellenme ve sıkıntı sonucu oluştuğunu belirtmişlerdir. Buna göre, engellenme yaşantısının bireyler tarafından algılanması ve kişilerin bu duruma tepki biçimleri arasında bireysel farklılıklar vardır.

ŞEKİL II

Henry ve Short (1954)' un Engellenme-Saldırganlık Kuramı Şeması

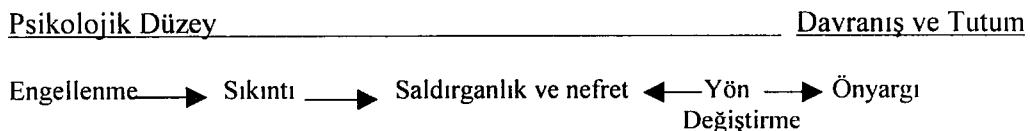
(Kağıtçıbaşı 1988, s. 6' dan alınmıştır.)

Şekil II'de görüldüğü gibi; saldırgan davranış toplumsal olarak bazı bireylerde içe yönelerek intihara yol açabilmekte, bazı bireylerde ise diğerlerini suçlama biçiminde ortaya çıkarak öldürmeye kadar varabilmektedir. Saldırganlık bireysel yaşantılara bağlı olarak yön değiştirerek önyargılı tutumlara dönüşebilmektedir. Diğer bir deyişle bireyler engellenme sonucunda, psikolojik özelliklerinin de rolü ile farklı şekillerde saldırgan davranış gösterebilmektedirler.

Yön Değiştirmiş Saldırganlık: Engellenme sonucu ortaya çıkan kızgınlık duygusunun ifade edilemediği durumlar da vardır ki buna *yön değiştirmiş saldırganlık* adı verilir. Daha kuvvetli olduğuna inanılan veya otorite durumunda olan kişilere olan kızgınlık ifade edilemeyebilir (Cüceloğlu 1994). Bu nedenle saldırganlık Şekil III'de görülebileceği gibi, bireyler tarafından asıl kaynağına değil de, gerçekte ilgisi olmayan yerlere yönlendirilebilir.

ŞEKİL III

Kağıtçıbaşı (1988, s.8)'nın Psikolojik Düzey Şeması

Yön değiştirmiş saldırganlıkta, gerçek hedefinden uzakta daha güvenilir bir hedefe, yani günah keçisine yönelmek bireyi kısmen rahatlatabilir. Örneğin; bir arkadaşı yüzünden seyahate gidemeyen genç, kısa bir süre sonra kız kardeşi ile kavga eder. Bireyler engellenme sonucu, bu engeli ortaya çıkaran unsurun kaynağından alacakları tepki nedeniyle, içinde buldukları yoğun ruhsal durumu dışa vurmak için başka bir hedefe yönelebilmektedirler. Hedefin kendisine gösterilen tepki genellikle gözle görülen türde değil, daha çok dolaylı yoldan olmaktadır.

B. Sosyal ğrenme Kuramı ve Bilişsel Kuram

Sosyal ğrenme ve modelden öğrenmenin, saldırganlık üzerinde önemli bir etkisi vardır. Başkalarıyla olumlu ilişki kurabilmek için çocuklar, saldırganlık eğilimlerini engelleyip uygun zamanlarda ve toplumun onaylayacağı bir biçimde ifade etmeyi öğrenmek zorundadırlar. Ana-babalar kendi davranışları ile, çocuklarındaki saldırganlığın artmasında ya da azalmasında rol oynamaktadırlar (Morgan 1980).

Bandura (1983)'ya göre, saldırgan davranış model alma yoluyla öğrenilebilmektedir. Bandura (1983), ocukların bebeğe yumruk atıp, ağaç bir çekiçle vurarak, tekmeleyen, “kır, vur, parçala” gibi saldırgan içerikli sözler söyleyen yetişkin bir bireyi izledikten sonra saldırgan davranışlarda bulduklarını gözlemiştir. Bebekle hiç ilgilenmeyerek, saldırganlık içeren herhangi bir söz söylemeyen yetişkin bireyden sonra ise, çocukların bebekle yalnız bırakıldıklarında sakin kaldıklarını fark etmiştir (Akt. Freedman ve ark. 1993). Özellikle kk yaşlarda bu tür olumsuz davranışları izleyen çocukların kişilikleri zedelenebilmektedir.

Dökmen (1998), model alma yoluyla öğrenilen saldırgan davranış için şöyle bir örnek vermiştir:

“Hasan dört yaşındadır, iki yaşındaki kardeşi Hüseyin yaramazlık yapınca ona vurur ve babası *Sen kendinden kkleri dövmeye utanmıyor musun?*

diye bağıırır ve tokat atar. O sırada kapı çalar ve dedesi gelir, torununun ağladığını ve babası tarafından dövüldüğünü öğrenince *Sen kendinden küçükleri dövmeye utanmıyor musun?* diye bağıırır ve vurur. Böylece çocuk, saldırgan davranışı model alma yoluyla öğrenmiş olur.”

Skinner (1968), saldırgan davranışı açıklarken, diğere davranışlar gibi saldırgan davranışın da öğrenilmiş olduğunu vurgulamıştır. Saldırganlığın ortaya çıkmasındaki faktörleri incelerken, saldırgan davranışlarda bulunan bir çocuğu gözlemlemiş ve çocuğun saldırgan davranmadığında onunla ilgilenilmediğini ve bakımının aksatıldığını fark etmiştir. Bu tür bir ortamda yetişen çocuk, elde ettiklerinden ötürü saldırgan davranışını sürdürmesi gerektiğini öğrenmiş ve ailesinde öğrendiğı bu davranışı diğere ortamlara da genelleyerek yaşam biçimini şekillendirmeye başlamıştır (Akt. Cüceloğlu 1994).

Sosyal kuramcılar, yetiştirilme biçimi bakımından da cinsiyetlere göre farklılık olduğu görüşünde birleşirler. Bireyin geliştireceğı cinsiyet rolleri, içinde yaşadığı toplum ve ailesi tarafından benimsenmektedir. Araştırmalar kadın ve erkek cinsiyetine ait olarak kabul edilen ve çoğunluk tarafından benimsenen cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıların bulunduğunu göstermektedir. Kandiyoti (1978)'nin de vurguladığı gibi; toplumda yaygın olarak kadın ve erkek cinsiyetine özgü kabul edilen bazı davranış özellikleri bulunmaktadır. Duygusallık, yumuşaklık, fedakarlık, boyun eğmek gibi kadınlara özgü özellikler; sertlik, hırslı olmak, etrafına hükmetmek, katılık, üstünlük duygusu ve saldırganlık gibi erkeklere özgü özellikler toplumda benimsenmiştir (Akt. Erden ve Akman 1995).

açından daha fazla kabul edildiğini, erkeklerin ise daha çok doğrudan ve aktif saldırgan davranış göstermeye özendirildiklerini belirtmişlerdir.

Genel olarak toplumda erkeklerin saldırgan davranış göstermelerine kızlara oranla daha olumlu bakılmaktadır. Ancak cinsiyetlere göre saldırganlığa karşı gösterilen tutumların, toplumdan topluma farklılık gösterebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin; Onaran (1998)'a göre; antropolojik araştırmalarda incelenen ilkel toplulukların kimilerinde erkeklerin saldırganlık-katılık-dövüşkenlik gibi maskülen özellikler; kadınların da eşlerine karşı itaatkar davranışlar gösterdikleri gözlenirken; kimilerinde ise erkeklerle kadınlar arasında bir ayırım görülmeyip erkeklerin de kadınlar kadar yumuşak ve kibar davrandıkları gözlenmektedir.

Yüce (2001)'e göre, saldırgan davranışların toplum içinde ve toplum tarafından nasıl sunulduğu ve kabul gördüğü de önemli bir unsurdur. Bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür. Toplumun alt kademelerinde “şiddetten başka hiçbir şey başarı getirmez” görüşü hakim olursa her alana yayılması kaçınılmaz hal alır. Köknel (1996)'e göre, kimi altkültürlerde engelleri aşmak, sorun çözmek amacıyla saldırganlık kullanılır ve bu tip davranışlar başkalarına aktarılıp öğretilir.

Kültürün yanısıra düşünceler duyguları, duygular ise davranışları ve olaylara karşı tutumları belirleyebilmektedir. Toplumumuzda “*O bana saldırdıysa ben de ona saldırırım, o bana öyle yapıyorsa ben de ona aynı biçimde karşılık veririm.*” biçiminde bir anlayış yaygındır. Ayrıca saldırganlığın ve zarar vericiliğin güçlü olmak anlamına geldiği kabul edilmektedir. “*Güçlü olmalıyım, yoksa ezilirim.*” tarzında bir düşünce yapısı oluşmakta ki bu da saldırganlığa temel oluşturabilmektedir (Ergil 2001).

Düşünce yapısını temel alan bilişsel kuramcılar, saldırgan davranış için bireylerin bir tahrik yaşantısını nasıl algıladığı ve yorumladığı üzerinde durmaktadırlar. Bireyin kişilik yapısı, geçmiş yaşantıları, fiziksel durumu ve çevresinin etkileri yorumlamadaki etkenleri oluşturmaktadır. Anti-sosyal kişilik

özelliğine sahip olmak, şiddet içerikli filmler izlemiş olmak, masanın üzerinde bir tabanca görmek,.. vb. faktörler saldırgan davranışın ortaya çıkmasında etkili olabilir (Bilgin 1989).

Sosyal-bilişsel bir kuramcılar olan Dodge ve Crick (1990), saldırgan eğilimin transferi ve genellenmesinden sorumlu mekanizmalar üzerinde çalışmışlardır. Saldırgan çocukların, genellikle seçici olarak saldırgan ipuçlarına dikkat ettiği, diğer uygun ipuçlarını ise değerlendiremediğini belirtmişlerdir. Bu durum, çocuğun alternatifler yaratmada yetersiz olmasına yol açarak, saldırgan yanıtlarda bulunma olasılığını artırmaktadır. Bu bireyler, saldırgan olmayan yanıtlar vermede başarısız olur ve saldırgan davranışlar karşısında olumlu yanıt beklerler. Oluşan bu davranış değişikliği bilgi-işleme sürecindeki değişikliği de beraberinde getirmektedir. Özetlenecek olursa, Dodge ve Crick (1990)'in görüşüne göre birey; sosyal ipuçlarını kodlar, bu ipuçlarını yorumlar, yanıt oluşturur, yanıtı karar verir, değerlendirir ve davranışı ortaya koyar. Ortaya konan bu davranışın niteliği ise, bireyde var olan bilişsel yapıya göre değişiklik gösterir.

Anderson ve Lindsay (2000)'a göre; silah resimleri, şiddet içerikli filmler gibi ipuçları doğrudan saldırganlıkla ilgili düşünceleri harekete geçirir. Ancak ipuçları bireyi saldırganlığa yöneltmede tek başına yeterli değildir. Algılar, içinde bulunulan duygusal durum, geçmiş yaşantılar ve var olan düşüncelerle durumu zarar verici, kötü niyetli olarak değerlendirmeler sonucunda bireylerin seçebileceği bir davranış biçimi de saldırganlık olabilir.

Günümüzde çocukların ve gençlerin ilgi gösterdikleri bilgisayar oyunları ile TV programlarının büyük bir çoğunluğu da saldırganlık ve şiddeti teşvike yönelik uyarılar göndermektedir. Anderson (1978) da şiddet içeren video oyunlarının, şiddet içeren TV programından veya filmlerden daha zararlı olabileceğini; çünkü video oyunlarının sürükleyicilik ve karşılıklı etkileşim içerdiğini ileri sürmüştür.

Josephson (1987), şiddet içeren TV programı izlemenin saldırganlığı artırdığını, şiddet içeren TV programı izlemenin de, şiddet içermeyen TV

programlarına göre grup içinde daha fazla saldırganlığa yol açtığını belirtmiştir. Köknel (1996)'in de ifade ettiği gibi, bu oyunlarda işlenen temalar daha çok, öldürme, parçalama, yok etme olmakta ve bu temalardan oyuncunun zevk alması sağlanmaktadır. İzlediği filmlerin, oynadığı oyunların etkisinde kalarak, çevresine zarar veren, tehlikeli sonuçlara yol açan bilinçsiz genç nüfus sayısı oldukça fazladır.

Şiddet içeren yayınların izlenmesi, saldırganlığın ortaya çıkmasının tek sorumlusu olarak da kabul edilmemektedir. Çocuğun içinde bulunduğu toplumun ve yakın çevrenin saldırganlığa ilişkin tutum ve değerlerinin, onun saldırgan davranış dağarcığını ve bu dağarcıktaki davranışları hangi sıklıkla ortaya koyacağını belirleyen temel etken olduğu öne sürülmektedir (Aydın ve Aydın 1993).

2. CİNSİYET ROLÜNE İLİŞKİN KALIP YARGILAR İLE İLGİLİ KURAMSAL BİLGİLER

Cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargılar, bu araştırmada bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Ancak her bir alt problemde araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık ile birlikte kalıp yargı değişkeni de etkileşime tabi tutulmuştur. Bu nedenle, kalıp yargılarla ilgili kuramsal bilgiye ayrı yer verilmiştir.

Günümüzde hızla değişen sosyo-ekonomik koşullar, geleneksel cinsiyet rollerindeki değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Geleneksel yapıda kadın ve erkeğin yaptığı ya da kendini yapmaktan sorumlu gördüğü belli roller vardır. Örneğin; geleneksel yapıda “Erkekler ağlamaz” ya da “Kadın kısmı aklının ermediği işe burnunu sokmaz” gibi cinsiyetlere ilişkin kalıp yargılara sıklıkla rastlamak mümkündür. Durum böyle olunca da, bireyler içlerinden geldiği gibi davranmak yerine, geleneksel toplum tarafından da onaylanan kadınlık ya da erkeklik cinsiyetine özgü olduğuna inanılan davranışlara yönelmektedirler.

Kandiyoti (1978)'nin vurguladığı gibi; cinsiyet rolüne özgü olduğu kabul edilen psikolojik özellikler bulunmaktadır (Akt. Baykal 1988). Diğer bir deyişle kadınlar ve erkekler karşı cinsin sahip olduğu özelliklere, ya ihtiyaç duymaz ya da bu

özellikleri kendine uygun bulmazlar. Freedman ve arkadaşları (1993)'na göre bir cinse özgü algılanan özellik, diğer cinsiyete yakıştırılmaz. Bir özelliğin iki cinse özgü olarak algılandığı durumda, iki cinsi ayırdedebilmek güçleşir.

Williams ve Best (1990)'in de ifade ettikleri gibi, kalıp yargılar; psikolojik ya da davranışsal bir özelliğin hangi cinsiyeti daha çok tanımladığına dair yargılar ve inançlardır. Deaux ve Lewis (1984) ise “kalıp yargı” adı altında toplanan kategorileri; kişisel özellikler, rol davranışları, mesleklere ilişkin değerler ve fiziksel görünüm olarak birleştirmektedirler.

Kalıp yargılar, cinsiyet rolünün kazanılmasında etkili olmakta ve bireyler kendi cinsiyetlerine ilişkin rollere uygun davranma eğilimi göstermektedirler. Günümüzde özellikle gençler arasında, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların hala etkili olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin artması, kadının çalışma hayatına girmesi, erkeklerin kadınlara yönelik, kadınların da erkeklere yönelik meslekleri tercih etmeye başlamaları gibi etmenler, kalıp yargıların değişiminde rol oynamaktadır (Baykal 1988).

Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarının Gelişimi

I. Psikanalitik Kuram

Her iki cins için de cinsiyet ayrımı, cinsel organların belirginleşmesi ve karşı cinsin bunun farkını anlamasıyla gerçekleşir. Erkek çocuk, önceleri herkesin penisi olduğunu zanneder, kadınların penisi olmadığını anladığında bunu ya kızların yaşının küçük olmasından dolayı, bir eksiklik olarak algılar, ya da kadınların kastrasyona uğradığını yani penisinin kesildiğini zanneder, babasının kendisini cezalandıracağından korkmaya başlar ve ona karşı hem sevgi hem nefret duygusu besler, daha sonra düşmanlığını ve annesine olan cinsel duygularını bilinç altına iterek babasıyla özdeşleşir. Erkek çocukların yaşadığı kriz, kızlarınkinden daha yoğun ve endişe yüklüdür (Hesselbart 1981).

Freud'a göre üç-beş yaş arası olarak adlandırılan bu dönemde (fallik dönem) çocuklar, cinsel ilgi ve dürtüleri cinsel organlara ve işlevlere odaklaştırmaktadırlar. Böylece, çocuğun kendi cinsiyle özdeşleşmesi ve önceki dönemlerden getirdiği cinsel nitelikli diğer dürtülerin de cinsel organlara yöneltilerek yetişkin cinselliğe temel oluşturacak taslağın geliştirilmesi sağlanır. Gelişimin bu döneminde, cinsel organların işlevlerine ilişkin cinsel ve saldırgan içerikli duygular önem kazanır, cinsel kimlik gelişmeye başlar (Akt. Geçtan 1996a).

Erikson çocuğun cinsel rol davranışlarını geliştirirken aynı cinsiyetteki ebeveynle kurduğu özdeşim sonucunda, ebeveyninin davranışlarını kendi kişisel kimliğiyle içselleştirdiğini vurgular. Çocuk, erkeklik ya da dişilik davranışlarının ilk adımlarını gösterdiğinde aile ve çevre desteğinin kimlik oluşumunda önemli rolü olduğu ifade edilebilir (Schell ve Hell 1983).

Kısacası psikanalitik yaklaşıma göre, cinsel enerjinin kaynağı, doğumdan itibaren insan hayatının önemli bir ögesidir. Dolayısıyla bireyin sosyo-kültürel gelişimi süresince bu enerjinin etkisi hissedilir.

II. Sosyal Öğrenme Kuramı

Toplumsal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramları bireyin toplumsallaşmasını açıklayan kuramlardır. Toplumsallaşma yoluyla bireylerin, erkek ve kadın davranışına yüklenen anlamları öğrenmelerinde kalıp yargılar da önemli bir yer tutar. Bireyin yaşamı boyunca üstlendiği rollerde toplumsallaşma süreci rol oynar.

Perry ve Perry (1975)'ye göre; kişilik ve toplumsal davranışlar ödül, ceza ve taklit yoluyla öğrenilir. Gelişim evreler halinde düşünülmez, onun yerine cinsiyet rolünü öğrenmenin ilk çocukluktan başlayan ve yaşam boyunca süren bir süreç olduğu kabul edilir. Erkek ve kız öğrenciler davranışlarının farklı türleri için ödüllendirildiklerinde ve cezalandırıldıklarında ya da erkeksi ve kadınsı davranış modellerini gözlediklerinde öğrenirler. Sosyal öğrenme ilkeleri, cinsiyet kalıp yargılı olduğu kadar, cinsiyet kalıp yargılı olmayan davranışları da cesaretlendirmek için

kullanılabilir. Çocuklar kendi cinslerinden birinin kalıp yargılı olmayan bir davranışta bulunduğunu gördüklerinde de büyük olasılıkla taklit ederler (Akt. Adams 1998). Örneğin; bir kız çocuğu silahlarla oynayan bir başka kız çocuk görürse silahlarla oynamaya başlayabilir.

Çocuk için ilk kadınsı ve erkeksi davranış örneği olarak ebeveynler, aldıkları oyuncaklarla, çocukları teşvik ettikleri faaliyetlerle, çocuğun bir davranışının onların cinsiyetine uygun olup olmadığına ilişkin gösterdikleri tepkilerle, çocuklarının rollerinin belirleyicisi olurlar (Atkinson ve Atkinson 1999).

Havighurst (1983) da çocukların cinsiyet rol kimliğini aile, akran grupları ve okul yaşantıları ile edindiğini; bu yaşantılar sayesinde çocukların kendilerini ya kadınlığa ya da erkeklığe uygun olduğu kabul edilen düşünme biçimlerini öğrendiklerini ifade etmektedir. O'na göre cinsiyet rolü kimliği, bireylerin kendilerini hangi düzeyde androjen, erkeksi ya da kadınsı olarak düşündükleridir. (Akt. Sellers 1999).

Sosyal öğrenme kuramcılarının odak noktası, çocukların çevrelerinde gördükleri model kişilerden edindikleri yaşantıların davranışlarına yansıdığıdır. Çocuklar evde ebeveynlerinden ve okulda öğretmenlerinden gördüklerini taklit ederek davranışlarını biçimlendirirler. Dolayısıyla cinsiyete ilişkin kalıp yargıların biçimlenmesinde de edinilen izlenimlerin payı büyüktür.

III. Bilişsel-Gelişimsel Kuram

Çocuklar üç yaşından başlayarak erkek-kadın ayrımı yapıp kendilerini erkek ya da kadın olarak tanımlayabilir, altı yaşında da cinsel bir benlik geliştirebilirler. Diğer bir deyişle, çocuklar çevrelerindeki düzenli yapıları, kategorileri kavramaya uğraşıp bir kez kavrayınca kendi benliklerini bunların içine yerleştirirler, yani kendilerine kadın ve erkek etiketini yapıştırıp, ona göre bir benlik geliştirirler. Bunu da şu şekilde ifade ederler: “Ben bir erkeğim, bu yüzden erkekçe şeyler yapmak istiyorum, bu yüzden erkekçe davranmak ödüllendiricidir” (Kohlberg 1966).

Çocuğun bilişsel kapasitesi yaşla orantılı bir biçimde genişlerken, cinsel özdeşim de buna paralel olarak gelişimini sürdürür. Lisi ve Gallagher (1983)'e göre cinsel kimlik gelişiminin dört aşaması vardır. Bunlar:

Kendini etiketleme: Önce kendi cinsel kimliğini, sonra da diğerlerininkini fark etme ve kategorileştirme, kendi cinsiyetine özgü rolüne uyum sağlama.

İstikrarlılık: Cinsiyetin değişmezliğini anlama.

Motivasyon: Rolüne iyice uyum sağlama ve değişmezliğini kavrama.

Tutarlılık: Aynı cinsiyetten olanların ortak yönlerinin olduğunu ve bazı yönlerden diğer cinsiyetten farklı olduğunu anlama.

Kohlberg (1966), çocukların cinsiyet rol gelişimini kavramalar ile diğer fiziksel gerçekleri kavramalarının aynı olduğunu belirtmiştir. O'na göre çocukların cinsiyet rol kavramını anlamalarının üç yönü vardır;

1. Çocukların cinsel rol kavramları, evrensel fiziksel özellikler ile veya bedensel özellikleriyle tanımlandığından, evrensel gelişimsel değişime uğrar.
2. Cinsiyet rol kavramları yaşam boyunca adım adım gelişir.
3. Cinsiyet rol kavramındaki gelişimsel değişimler, cinsiyet rol tutumlarının ve değerlerinin değişiminin temelini oluşturur. Aynı cinsiyetten olan ebeveynini model alma kültürel pekiştireç kalıplarından çok, çocuğun gelişen kimlik duygusundan kaynaklanmaktadır.

Bilişsel-gelişimsel kuramlara göre, cinsel kimlik bir kez geliştikten sonra, çocuğun davranışı bu kimliğin çevresinde toplanmaktadır. Daha sonra çocuk, kendine uygun modeller arayarak bu modellerle özdeşleşir. Bilişsel-gelişim modeli, çocuklara çevrelerinden bilgi toplayıp dünyayı anlamlandırmada etkin bir rol vererek, çocuğun önce cinsel bir benliği geliştirip sonra kendine uygun modeller bulacağını ileri sürmesi ile sosyal öğrenme kuramından ayrılır.

IV. Sosyal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sosyal cinsiyet şeması kuramı hem bilişsel-gelişimsel kuramın hem de sosyal öğrenme kuramının cinsiyet rolünün benimsenmesine ilişkin özelliklerini içerir. Bilişsel-gelişimsel kuram gibi bu kuram da cinsel kimliğin benimsenmesinin bilişsel yapıya paralel bir süreç olduğunu öne sürer. Sosyal öğrenme kuramlarında olduğu gibi bu kuramda da cinsel rollerin benimsenmesi öğrenme yaşantılarına bağlıdır.

Şema kuramı, sosyal öğrenme kuramı gibi cinsiyet tipinin kaçınılmaz ya da değiştirilemez olduğunu ileri sürmez. Çocuklar belli bir cinsiyet tipi edinirler; çünkü cinsellik, içinde yaşadıkları kültürün kendi gerçeklik anlayışı çevresinde oluşturmayı yeğlediği önemli bir odaktır. Bireyler “*Yeterince erkeksi ya da kadınsı mıyım?*” sorusuna verdikleri yanıtı göre kendilerine değer vermeyi de öğrenirler. Böylelikle cinsiyet kimliği şeması kuramı, cinsiyet tipi kuramı olduğu kadar, aynı zamanda da bir toplumsal cinsiyet kimliği kuramıdır (Atkinson ve Atkinson 1999).

Bu görüşün temsilcisi S.L.Bem'dir. Bem (1983)'in şema kuramında (1) erkeksi özellikleri içeren maskülen rol, (2) kadınsı özellikleri içeren feminen, (3) her iki cinsiyetin de özelliklerini içeren androjen rol ve (4) belirgin bir rol özelliği göstermeyen farklılaşmamış tip olmak üzere dört kategori bulunmaktadır. Şema, bireyin algılarına eşlik eden ve organizasyonu sağlayan bilişsel bir yapıdır. Şemalar bilgilerin tamamlanmasını ve hatırlanmasını sağlayarak eksiklikleri tamamlar. Çocuk bir birey olarak yeterliliğini cinsiyet şemasına göre değerlendirmeyi, tercihlerini, tutumlarını, davranışlarını ve kişisel özelliklerini seçmeyi öğrenir.

Bem (1983)'in de tanımladığı gibi, günümüzün modern insanı “androjen” kişilik yapısına sahip olmaktadır. Bu kişilik yapısı, kendi cinsiyetini reddetmeden hem kadın hem de erkek cinsiyet özelliklerini taşıyabilen bireyleri ifade eder. Örneğin; bir kadın, eğer ilgi alanı içinde ve gücüne güveniyor ise, otobüs şöförlüğü yapabilir ya da bir erkek evde ev işlerini üstlenebilir.

Kandiyoti (1978) benlik kavramının cinsiyete ilişkin kalıp yargılardan etkilendiğini kız ve erkek öğrencilerin kendi cinsiyetleri ile ilgili tanımlarının kendilerine uygun olduğunu ifade etmiştir. Buna göre; kadınlara özgü olduğu düşünülen özellikleri; duygusallık, sadakat, yumuşaklık, fedakarlık, şefkatli olmak, sıcak insan olmak, titizlik, konuşkanlık, aileye yönelik olmak, boyun eğmek; erkeklere özgü olduğu kabul edilen özellikler ise; sertlik, bağımsızlık, hırslı olmak, geniş ilgileri olmak, gerçekçilik, atılganlık, kendine güven, etrafına hükmetmek, katılık, üstünlük duygusu ve saldırganlık olarak belirlemiştir (Akt. Baykal 1988).

B. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

I. SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde saldırganlıkla ilişkili olarak araştırmamıza konu olan diğer bağımsız değişkenlerle ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çeşitli araştırmaların bulgularına yer verilmiştir.

Cinsiyet ve Saldırganlık

Saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalarda sıklıkla cinsiyet ile saldırganlık değişkeninin ele alındığı dikkati çekmektedir. Saldırganlık, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ilişkisini inceleyen farklı araştırmalar ve bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

Ürküt (1988), üniversite öğrencilerinin saldırganlık tepkilerini sosyo-ekonomik düzeylerine ve cinsiyetlerine göre karşılaştırmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyo-ekonomik gruplar arasında saldırganlığın yönü ve türü bakımından farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Ancak üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki gençler, alt sosyo-ekonomik düzeydekilere göre çözüm bulucu türde tepkileri daha fazla göstermişlerdir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki erkeklerin, engellenme karşısında daha çok, suçlayıcı olmayan, engellenmenin zamanla çözümlenebileceğini gösteren saldırganlık tepkileri verdiği ortaya konmuştur. Alt

sosyo-ekonomik düzeydeki kızların ise daha çok, dışa yönelik ve engel-hakim türünde saldırganlık tepkileri verdiği görülmüştür. Tüm gruplarda verilen en fazla tepki, dışa yönelik ve ego savunucu saldırganlık türünde olmuştur.

Cora-Cantu (1989), üniversite öğrencileri ve evli çiftler üzerinde yürüttüğü araştırmasında cinsiyet rolü özelliklerini erkek ve kadının kişilik özellikleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, erkekler ve kadınlar arasında iki grupta da cinsiyet rolü özelliklerinin farklılaştığı ortaya konmuştur. Erkekler girişkenlik ve saldırganlık alt boyutunda, kadınlar ise duygusallık ve itaatkarlık alt boyutunda yüksek puan almışlardır (Akt. Giderer 1994).

Sawrie ve arkadaşları (1991), psikoloji öğrencileri üzerinde “Saldırganlık, cinsel rol ve Kohut’un benlik psikolojisi” adlı bir araştırma yürütmüşlerdir. Buna göre farklı cinsel rolleri benimseyen bireylerin saldırganlık puanları arasında fark ortaya çıkmıştır. Ayrışmamış cinsel role sahip bireylerin, diğer gruptakilere göre anlamlı derecede daha saldırgan olduğu, androjen bireylerin ise en düşük puan aldığı bulunmuştur. Saldırganlığın, erkeksi bir özellik olması nedeniyle erkeklerin bayanlara göre daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olduğu ortaya konmuştur.

Cambell ve Muncer (1994)’in araştırmasına göre; kadınlar, aşırı stres ve benlik kontrolü kaybı karşısında saldırgan davranışlara yönelirler, erkekler sıklıkla diğerlerinin kontrolünü elde etmek, kendilerine güven sağlamak için saldırgan davranırlar. Erkekler daha çok pozitif (araçsal saldırganlık) gösterirler, kadınlar ise daha çok dolaylı saldırganlık gösterirler. Ayrıca kadınlar saldırgan davranışlar gösterdikten sonra, kendilerini erkeklerden daha fazla suçlu hissederler.

Kopper ve Epperson (1996) saldırganlık, cinsiyet, cinsiyet rolü ve depresyon ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmada cinsiyetin öfkenin bastırılması ile ilişkili olmadığı, saldırganlığın dışavurumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna göre kadınsı cinsel rol saldırganlığın dışavurumu ile negatif, kontrol etme ile pozitif ilişkilidir. Erkeksi cinsel rol ise saldırganlığın dışavurumu ile pozitif, kontrol etme ile negatif ilişkili bulunmuştur. Öfkeyi bastırma hem kadın hem erkek için depresyon,

bağımlılık, suçluluk, çatışmadan kaçınma ile pozitif; girişkenlik ve uyum ile negatif ilişkilidir.

Bettencourt ve Kernehan (1997) tarafından, saldırganlığa ilişkin ipuçlarının var olduğu ortamlardaki saldırganlığın cinsiyete göre ortaya çıkışına ilişkin meta-analitik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada kışkırtıcı unsurların cinsiyet farklılıklarına göre saldırganlık ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre normal şartlarda erkekler kadınlara göre daha saldırgan bulunurken, hem erkeklerin hem de kadınların kışkırtıldıkları zaman saldırganlık düzeyleri anlamlı ölçüde birbirine yaklaşmakta, cinsiyete göre saldırganlık düzeyi üzerindeki fark anlamlı biçimde azalmaktadır.

Cinsiyet ile saldırganlığın alt problem olarak ele alındığı diğer araştırmalarda; Kiper (1984) cinsiyet ile saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulmazken, Arıca (1995) ve Tiryaki (1996), Tuzgöl (1998) ve Gümüş (2000)'ün araştırmalarında erkeklerin kızlara göre daha saldırgan olduğu ortaya konmuşlardır. Kısaç (1997) ise erkeklerin öfkelerini kızlara göre daha fazla kontrol ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak, yapılan araştırmalarda cinsiyetler arasında saldırganlık açısından farklılık olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda genelde erkeklerin saldırganlık düzeyinin, kızlarınkinden anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucu ortaya konmuştur.

Yaş ya da Sınıf Düzeyi ve Saldırganlık

Yaş veya sınıf düzeyi ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen değişik araştırmalarla da karşılaşılmaktadır.

Lochman ve Dodge (1994), erinlik çağındaki ve ergenlik çağındaki erkek öğrenciler üzerinde saldırgan davranışın sosyal ve bilişsel sürecinin incelenmesine ilişkin olarak bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda geçirilen yaşantı süresinin öğrenciler arasında farklı sonuçlar doğurduğu sonucu elde edilmiştir. Buna

göre gruplar arasında sosyal-bilişsel edinimin daha fazla olduğu ergen grubunda saldırgan davranışın daha yoğun ortaya çıktığı bulgusu elde edilmiştir. Bu araştırma yaşa bağlı olarak saldırganlığın arttığını göstermiştir.

Rachelle ve Underwood (1997)'in araştırmalarında ise ilköğretim öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmasında, ortaöğretim ile ilköğretim 1. ve 2. kademe öğrencilerini saldırganlığın sosyal boyutları açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuç; ortaöğretim ve ilköğretim 2.kademe öğrencilerinde, ilköğretim 1.kademe öğrencilerine göre daha fazla sosyal saldırganlık olduğunu ortaya koymuştur.

İki grup öğrencinin yaşlarına göre saldırganlık içeren TV program izleme tercihleri karşılaştırılmıştır. Buna göre dokuz yaşındaki erkek çocukların şiddet içeren program izleme tercihlerinin, 19 yaşındakilere kıyasla saldırgan davranışlarla daha fazla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuç, yaşla birlikte saldırganlık eğilimin azalabileceğini göstermektedir (Atkinson ve Atkinson 1999).

Alt problem olarak saldırganlıkta sınıf düzeyinin ilişkisini inceleyen Arıca (1995), Tuzgöl (1998) ve Gümüş (2000)'ün araştırmalarında anlamlı bir ilişki ortaya koymamışlardır.

Yapılan araştırmalar da incelendiğinde görülebileceği gibi, saldırganlık ile yaş ilişkisi konusunda elde edilen sonuçlarda tutarlılık bulunmamaktadır.

Yönelinen Meslek ya da İlgiler ve Saldırganlık

Yönelinen meslek ya da ilgiler ile saldırganlık arasında yapılan araştırmalar gözden geçirildiğinde özellikle spor yapma ile saldırganlık arasındaki ilişkinin ortaya konmaya çalışıldığı dikkati çekmektedir.

Spor, insanın doğasında bulunan saldırganlığa barışçıl yoldan boşalma olanağı sağlamakta, saldırganlığın denetim altına alınması için uygun bir yaşama

ortamı yaratmaktadır (Kurthan 1980). Ancak spor ve saldırganlık konusunda yapılan araştırmaların bulguları arasında tutarlılık bulunmamaktadır.

Kocatürk (1982), üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmasında, eğitim ve spor ile ilgili mesleklerini benimsemiş üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Eğitim ve spor alanında eğitim gören öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca her iki grupta da, bireysel mücadele gerektiren boks, güreş ve yüzme sporlarına ilgi duyanlarla, duymayanların saldırganlık puanları arasında da anlamlı fark bulunmamıştır.

Bilge (1990), sporcuların psikolojik ihtiyaçlarını incelediği araştırmasında milli sporcularla, sporcu olmayanların saldırganlık ihtiyaçları arasında anlamlı fark olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca takım sporcularının saldırganlık ihtiyaçları, bireysel sporcularınkinden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Spor türlerine göre yapılan karşılaştırmada ise basketbolcuların saldırganlık ihtiyaçlarının atletlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çobanoğlu (1993), Beden Eğitimi ve Spor bölümündeki sporcu öğrenciler ile diğerk bölümlerdeki sporcu olmayan öğrencileri karşılaştırmıştır. Bulgulara göre, sporcu erkeklerin sporcu olmayan erkeklere göre saldırganlık eğilimlerinin anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanısıra sporcu kızlarla sporcu olmayan kızlar arasında ise saldırganlık eğilimleri bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sporcu erkek ile sporcu kızların saldırganlık eğilimleri ile sporcu olmayan kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık eğilimleri arasında da anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Profesyonel olan üst düzey sporcular ise, diğerklerine göre daha saldırgandır.

Andre ve Holland (1995) saldırgan içerikli ve saldırgan içerikli olmayan sporlarla uğraşan ve sporla hiç uğraşmayan ortaöğretim öğrencilerinin cinsel rol yönelimlerini ve kadınlara karşı tutumlarını karşılaştırmışlardır. Sporla uğraşan ve uğraşmayanlar arasında gösterilen tutum bakımından anlamlı fark bulunmuştur.

Sporcu erkekler, sporcu olmayan erkeklere göre kadınlara karşı daha maskülen tutum; sporcu kızlar da, sporcu olmayan kızlara göre daha yüksek maskülen tutum göstermişlerdir; fakat sporcu olmayanlarla karşılaştırıldığında tutumlarında fark bulunmamıştır. Saldırgan sporlarla uğraşan hem erkek hem de kız katılımcılar, cinsel rol yönelimlerinde ve tutumlarında saldırgan olmayan sporlarla uğraşanlar ile farklılık göstermemişlerdir.

Spor ve saldırganlık konusunda Tiryaki (1996) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmada spor yapma ve saldırganlık ilişkisini ortaya koyabilmek amacıyla spor yapan ve yapmayan bireylerin saldırganlıkları karşılaştırılmış ve spor yapanların yapmayanlara göre daha saldırgan olduğu belirlenmiştir.

Nixon (1997), kolej öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, kolej öğrencilerinin sportif tutumlarını ve fiziksel saldırganlık eğilimlerini araştırmıştır. Atlet olan ve olmayan kolej öğrencilerin saldırgan davranışları karşılaştırıldığında aralarında fark bulunmamıştır. Ancak istatistiksel olarak incelendiğinde takım sporu yapan atletlerin, bireysel spor yapanlardan, erkek atletlerin de birisine zarar verme eğiliminin bayanlardan önemli derecede daha yüksek fiziksel saldırganlık eğiliminde oldukları görülmüştür.

Spor ve saldırganlık ilişkisini ortaya koymaya çalışan araştırmaların dışında saldırganlıkla farklı mesleklerin ya da ilgi alanlarının ilişkisini betimleyen araştırmalar da bulunmaktadır.

Campbell ve Muncer (1994), saldırganlık ile cinsiyet ve sosyal rol olgusunu asker ve hemşireler üzerinde incelemişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre; asker erkekler, asker kadınlardan daha fazla araçsal saldırganlık kullanmaktadırlar. Ancak asker kadınların da, her iki cinsiyetteki hemşirelerden daha fazla araçsal saldırganlığa sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmada asker kadınların araçsal saldırganlığı kullanmalarının, sadece cinsiyete göre değil de içinde bulunulan statü gereği olabileceği de göz önünde tutulmaktadır. Genel olarak bu araştırmada erkeklerin iş

yaşamında kontrol güdülerinin baskın olduğu, otorite sahibi olmayı daha fazla tercih ettikleri ve araçsal saldırganlık eğiliminin kadınlarınkinden daha fazla olduğu bulunmuştur. Kadınların ise organizasyonlarda ikincil pozisyonları, yani geri planda olmayı tercih ettikleri ve daha çok dolaylı saldırganlığa yöneldikleri sonucu ortaya konmuştur.

Güner (1995), 14-17 yaşlarındaki ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında, ergenlerin dinledikleri müzik türünün (arabesk-heavy metal-klasik batı) saldırganlık düzeyleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın bulgulara göre; temel etkileri açısından anlamlı olmamakla birlikte heavy metal müzik dinleyenlerin ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri diğerlerininkinden daha yüksek bulunmuştur.

Kiper (1984), mesleki idealin olup olmaması ile saldırganlık arasında belirgin bir ilişki saptamamıştır. Arıcağ (1995) farklı bölümlerde okuma ile, Tuzgöl (1998) seçilen okul türü ile saldırganlık arasında anlamlı farklılık ortaya koymamıştır. İlgi türüne ilişkin olarak da, Gümüş (2000) araştırmasında boş vakitleri değerlendirme alışkanlığı ve dinlenen müzik türü değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkilerinin anlamlı olduğu sonucunu elde etmiştir.

Araştırmalar incelendiğinde görülebileceği gibi, bireylerin ilgi türlerine ve mesleklerine göre saldırganlık düzeyleri ya da biçimleri farklılık göstermektedir. Özellikle fiziksel güce dayalı spor alanı ile uğraşan bireylerin daha saldırgan davranışlar gösterdikleri görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde sıklıkla profesyonel anlamda sporla uğraşan bireylerin saldırganlık düzeyi anlamlı derecede yüksektir. Gerek uğraşılan ilgilerin, gerekse seçilen mesleklerin niteliği bireylerin saldırganlıklarının eğilimlerinin nedeni ya da sonucu olabilir.

Barınılan Yerleşim Yeri ve Saldırganlık

Kişinin öğrenimi sırasında barındığı yere bağlı olarak saldırganlık düzeyini inceleyen araştırmalara da rastlanmaktadır.

Maşrabacı (1989), yurttan ve aileleriyle kalan üniversite öğrencilerinin ruhsal durumlarını incelemiştir. Genel olarak yurttan kalan öğrencilerin öfke ve düşmanlık alanında gösterdikleri ruhsal belirti puanları, yurttan kalmayanlarınkine göre daha yüksek çıkmıştır. Ancak öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Kiper (1984), üniversite öğrencileri üzerinde araştırmasında çocukluğun geçtiği yer ile saldırganlık türleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya koymamıştır. Kısaç (1997) ise üniversite öğrencilerinin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri ile sürekli öfke ve öfkeyi içte tutma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu elde etmiştir. Buna göre sürekli öfke düzeyi en yüksek olan grubun köyde yaşayanlar, öfkelerini en fazla içlerinde tutanların ise küçük kentlerde yaşayanlar olduğu görülmüştür.

Yaşamın Geçirildiği Yer ve Saldırganlık

Yaşamın geçirildiği yer, bireylerin saldırgan davranışları ile ilişkili olabilmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmaların, kültürler arası karşılaştırmaya dayalı çalışmalar olduğu dikkati çekmiştir.

Scherer, Abeles ve Fischer (1975)'in kültürel faktörlere ilişkin olan analitik bir çalışmalarına göre; A.B.D.'deki suç oranı, Japonya'dakinden ve çoğu Avrupa ülkesindekinden dört-sekiz kat daha fazladır. Her şeyden önce, başarıya yüksek değer verilmesi engellenmelere maruz kalan bireyi daha fazla zorlamaktadır. Alt kültürleri olan ülkelerde (1) İnançlara ilişkin değer çatışmaları (2) Sosyal haklardan yoksun olduğuna ve hakkını alamadığına ilişkin olumsuz duygulara sahip olma, (3) Ekonomik, ırksal, cinsel veya diğer önyargılara maruz kalma, (4) Bazı birimlerin (Ör; polis, mahkeme..vb.) kontrol altında olma gibi unsurların saldırgan davranışlara yol açtığı ortaya konmuştur.

Savaşır (1978), saldırganlığın gelişmesinde rol oynayan etmenleri araştırmış; köy ve kent çocuklarının saldırganlığı ifade etme biçimlerinin farklı olduğunu, ortaya

koymuştur. Araştırmada içe ve dışa yönelik saldırgan davranışları sergileyen resimlerden oluşan projektif bir teknik kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kent çocuklarının daha çok duygusal nedenlerden ötürü saldırgan davrandıkları, köy çocuklarının daha çok fiziksel ve sözel saldırgan davranışları olduğu ortaya konmuştur. Sonuç olarak, her iki grupta da saldırgan davranışın nedeninin saldırgan davranışlar olduğu ileri sürülmüştür.

Okuduğu Bölümden Memnun Olma Durumu ve Saldırganlık

Okuduğu bölümden memnun olma durumunu alt problem olarak ele alan iki araştırma ile karşılaşılmıştır. Kiper (1984) araştırmasında, gelecekte mesleki beklentinin olup olmaması ile saldırganlık arasında bir ilişki bulunmamıştır. Öte yandan Kocatürk (1982), araştırmasının sonucunda okudukları bölümü isteyerek seçen öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, istemeyerek seçenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Yaşamsal mutluluğa ulaşmanın yollarından birisinin de bireyin okuduğu bölümden memnun olması olduğu düşünülebilir. Ancak bu konuda yapılan iki araştırma arasında tutarlı bir sonuç elde edilmemiştir.

İlgili araştırmalar bir bütün olarak ele alındığında barınılan yer, yaşamın çoğunluğunun geçtiği yer veya okunan bölümden memnun olma durumu değişkenleri ile saldırganlık arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Buna karşın cinsiyet rolü ve buna ilişkin kalıp yargıları inceleyen ve saldırganlığı ele alan araştırmalar ise yeterli sayıdadır. Ancak bundan önceki araştırmalar incelendiğinde cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargılar ile saldırganlığı birlikte ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

II. CİNSİYET ROLÜNE İLİŞKİN KALIP YARGILAR İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmanın temel bağımsız değişkeni olan cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargı değişkeni ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmaların bulgularına yer verilmiştir. Cinsiyet rollerine ilişkin olarak üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen araştırmalar incelendiğinde, genellikle kadın ve erkek cinsiyetine özgü olduğu kabul edilen özellikler ile kalıp yargılar üzerinde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bu araştırmalar şöyle özetlenebilir;

Koyuncu (1983), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında cinsiyet rolü kimliği ile ahlak gelişimi evrelerini karşılaştırmıştır. Öğrencilerin uygu ve bütünleşme evrelerinde oluşlarıyla, değerler testinden aldıkları “geleneksel” veya “gelenek ötesi” puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulmamıştır. Kız ve erkek öğrenciler arasında feminenlik ölçeğinden aldıkları puanlar bakımından anlamlı fark bulmamış, maskülenlik ölçeğinden aldıkları puanlara göre de biyolojik cinsiyetin anlamlı bir farka yol açmadığını ortaya koymuştur (Akt. Baykal 1988).

Demirel (1986), üniversiteli kız öğrencilerin gözünde kadın ve erkeğin değerini araştırmıştır. Araştırmada meslekler listesi kullanılmış, öğrenciler geleneksel olarak, erkeklere uygun meslek alanlarından elektrik ve inşaat mühendisliğini, kadınlara uygun olarak ise öğretmenliği ve psikologluğu seçmişlerdir. Daha sonra her bir meslek için bir makale seçilmiş ve makaleler bir kitapçık haline getirilmiştir. Her iki kitapçığa da üçü kadın ismi ve üçü erkek ismi olmak üzere altı makale konmuştur. Aynı makale yazarı kitapçıkların birisinde kadın, diğesinde ise erkek olarak sunulmuş ve katılımcılara değerlendirme formu verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, bireylerin belli bir cinsiyete ilişkin sahip olduğu değerlerinin, onların cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarının belirleyicisi olduğu ortaya konmuştur.

Diğer bir araştırma ise, Baykal (1988) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada geleneksel cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargıları incelediği araştırmasında kız öğrencilerin kalıp yargı ortalamalarının erkeklerinkinden anlamlı derecede daha geleneksel olduğu sonucu elde edilmiştir. Geleneksel gruplardaki öğrencilerin kendini kabul düzeyleri, geleneksel olmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunurken, her iki grupta da kız öğrencilerin kendini kabul düzeyleri arasında fark görülmemiştir. Ayrıca cinsiyete ilişkin kalıp yargıların sınıf, yaş ve annenin eğitim düzeyi değişkenlerine göre de farklılaşmadığı ortaya konmuştur.

Stork (1991), “Geleneksel cinsiyet rolü inançları ve bunlara ilişkin bireysel çıktılar” adlı çalışmasında erkeklerin, kendi cinsiyetleri ile yakın ilişki konusunda, kadınlara göre daha az istekli olduklarını ve kendi cinsiyetlerinden, kadınlara göre anlamlı derecede daha çok korktuklarını ve çekindiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca araştırma sonucunda erkeklerin, geleneksel erkek ve kadın rollerine ilişkin inançlarının kadınlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür (Akt. Girginer 1994).

Girginer (1994), “Türk toplumunda cinsiyet rolleri algısını” incelediği araştırmasında bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ve cinsiyet rolü yönelimlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda; tüm örneklem grubu içerisinde androjen bireylerin % 2.23, farklılaşmamış cinsiyet özelliklerine sahip bireylerin %32.83 ve geleneksel cinsiyet özelliğine sahip bireylerin ise %64.92 oranında değer aldığını belirlemiştir. Bu sonuç da; toplumda geleneksel yönelimlerin daha baskın ve geleneksel rollerin arzulanır olarak algılandığını göstermiştir.

Sellers (1999), geleneksel meslek seçimine yönelik olarak yaptığı araştırmasında göre, öğrencilerin kendi cinsiyetlerine uygun olduğu kabul edilen geleneksel mesleki yönelimleri tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca Sellers (1999), öğrencilerin ilgilerini, geleneksel cinsiyet rolü kalıp yargılarına göre, diğer bir deyişle erkek ya da kız cinsiyet özelliklerine uygun olarak

değerlendirme durumlarına ve algılarına göre seçme eğiliminde olduklarını ve belirlediklerini vurgulamıştır.

Cinsiyet rolü ile ilgili olarak yapılan bazı araştırmalarda ise kişide var olan cinsiyet rolünün bazı değişkenlerle ilişkisi irdelenmiştir.

Aslan (1991) farklı cinsiyet rolüne sahip üniversite öğrencilerinde kadınsı özelliği yüksek ya da düşük olan kadınların kişisel uyum, sosyal uyum düzeyleri arasında fark olmadığını belirtmiştir. Erkeksi özelliği yüksek erkeklerin kişisel ve sosyal uyum puanları, bu özelliği düşük olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir. Androjen özelliğe sahip olan ve olmayan bireylerin kişisel ve sosyal uyum düzeyleri karşılaştırıldığında androjen bireylerin uyum düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Androjen özelliğe sahip olan veya olmayan kadınların ve erkeklerin kişisel uyum düzeyleri incelendiğinde ise, androjen olanların daha uyumlu oldukları sonucu elde edilmiştir. Yalnızca androjen olan ve olmayan erkekler arasında ise sosyal uyum düzeyi bakımından anlamlı farklılık bulunmuştur.

Street ve arkadaşlarının (1996), üniversite öğrencileri üzerinde cinsiyet rolü tercihleri ve benlik algılarına yönelik yaptıkları araştırma bulgularına göre; tüm öğrencilerin ideal kadın tipi androjen cinsiyet yönelimli iken, ideal erkek tipinin maskülen cinsiyet yönelimli olduğu ortaya çıkmıştır. Kız öğrenciler anlamlı derecede kendilerini androjen cinsiyet yönelimli olarak tanımlarken, erkekler kendilerini maskülen cinsiyet yönelimli olarak tanımlamışlardır.

Güvenç (1996) ise, araştırmasında üniversite öğrencilerinin, aile içi etkileşime ilişkin algıları ile toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi karşılaştırmıştır. Araştırma sonucuna göre, kızların ailede duygusal yakınlık ve kaybı kabule ilişkin tutumlarının erkeklere göre daha olumlu yönde olduğu, yine kızların toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarının erkeklere göre daha eşitlikçi olduğu bulunmuştur. Ancak kızların aile algısı ile cinsiyet rolü tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, erkeklerin cinsiyet rolüne ilişkin tutumlarının, ailedeki duygusal dayanışma ve özduyuş algısından yordandığı ortaya konmuştur.

Yılmaz (1997), farklı cinsiyet rollerine sahip üniversite öğrencilerinin benlik tasarımlarını incelemiştir. Buna göre androjen cinsiyet rolüne sahip öğrencilerin benlik tasarımları yüksektir. Erkeksi cinsiyet rolüne sahip kızların benlik tasarımı, diğer rollere sahip erkeklerin benlik tasarımından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin okudukları bölümlere göre incelendiğinde ise, Sanat (Resim ve Müzik) öğrencilerinin benlik tasarımlarının, diğer bölümlerde okuyanlarınkine göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanmasında izlenen işlem yolu ve elde edilen verilerin istatistiksel analizine yönelik bilgiler sunulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2000-2001 öğretim yılı güz döneminde Ankara Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Spor Bilimleri Teknolojisi, Eğitim Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 1739 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına bu fakültelerin 1. ve 4. sınıf öğrencileri dahil edildiğinden, fakültelerin 1. ve 4. sınıf öğrenci sayıları temel alınarak, hangi fakülteden kaç öğrencinin araştırma kapsamına gireceği belirlenmiştir. Evrendeki öğrencilerin fakülte ve sınıflarına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1

Evrende Yer Alan Öğrencilerin Fakültelerine ve Sınıflarına Göre Dağılımı

Fakülte	Eğitim Fakültesi	Güzel Sanatlar Fakültesi	Spor Bilimleri Teknolojisi Yüksekokulu	Toplam
	n	n	n	n
1.sınıf	540	102	51	693
4.sınıf	820	168	58	1046
Toplam	1360	270	109	1739

Araştırmanın örneklemini, fakülte değişkeninin temel alındığı tabakalı örnekleme yolu ile seçilen 531 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin fakültelerine ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Örneklemin oluşturulmasında izlenen yol ise Ek I'de verilmiştir.

TABLO 2
Tabakalı Örnekleme Yolu ile Belirlenen Öğrenci Sayılarının
Cinsiyetlerine ve Fakültelerine Göre Dağılımı

Fakülte \ Cinsiyet	Eğitim Fakültesi	Güzel Sanatlar Fakültesi	Spor Bilimleri Teknolojisi Yüksekokulu	Toplam
	n	n	n	n
Kız	267	50	23	340
Erkek	138	30	23	191
Toplam	405	80	46	531

“Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği (CRİKYÖ)” nin üniversite öğrencilerini temel alan norm çalışmaları bulunmadığı için “geleneksel” ve “geleneksel olmayan” rol kalıplarına sahip öğrencileri belirleyebilmek amacıyla, örnekleme dahil olan öğrencilere CRİKYÖ uygulanmış ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre, aldıkları puanların ortalamaları ile standart sapmaları hesaplanmıştır.

TABLO 3
Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre CRKYÖ’den Aldıkları
Puanların Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Cinsiyet	n	\bar{X}	s.s
Kız	340	72.95	6.96
Erkek	191	64.72	7.32
Genel	531	69.99	8.11

Puan ortalamalarının yarım standart sapma üstünde ya da daha yüksek puan alan öğrencilerin “geleneksel”, yarım standart sapma altında ya da daha düşük puan alanların ise “geleneksel olmayan” biçiminde kabul edilebileceği düşünülmüştür. Ortada kalan grup ise istatistiksel analiz dışında bırakılmıştır. Böylece araştırmanın istatistiksel değerlendirilmesi 353 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. CRİKYÖ’den aldıkları puanlara göre araştırma kapsamındaki öğrencilerin, cinsiyetlerine ve fakültelerine göre dağılımı Tablo 4’te sunulmuştur.

TABLO 4
Geleneksel Olan ve Geleneksel Olmayan Olarak Belirlenen
Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Fakültelerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Fakülte	Eğitim Fakültesi	Güzel Sanatlar Fakültesi	Spor Bilimleri Teknolojisi Yüksekokulu	Toplam
	n	n	n	n	n
Kız	186	25	11	222	
Erkek	89	25	17	131	
Toplam	275	50	28	353	

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık düzeyini belirlemek için Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı düzeyini belirlemek için ise Kandiyoti (1978) tarafından geliştirilen “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıpyargı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın diğer bağımsız değişkenleri için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Aşağıda “Saldırganlık Ölçeği”, “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıpyargı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu”na ilişkin bilgiler verilmiştir.

1. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık düzeyini ölçmek amacıyla Kocatürk (1982)’ün geliştirdiği “Saldırganlık Envanteri”nden yararlanılarak Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen, “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 30’u saldırgan içerikli ve 15’i saldırgan içerikli olmamak üzere toplam 45 maddeden oluşmaktadır.

Saldırganlık Ölçeği'nin Puanlanması

Saldırganlık Ölçeği (5) Her zaman, (4) Sıklıkla, (3) Arasıra, (2) Nadiren, (1) Hiçbir zaman olmak üzere 5'li Likert derecelendirme tipindedir. Ölçekteki 15 madde (2,4,8,10,13,16,24,28,33,35,37,38,39,40,44), tersine puanlanan madde olduğundan, puanlaması tersine çevrilerek yapılmaktadır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, saldırganlık düzeyinin arttığına göstergesidir. Saldırganlık ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 45, en yüksek puan ise 225'tir.

Saldırganlık Ölçeği'nin Güvenilirliği

Tuzgöl (1998) tarafından ölçek 55 lise öğrencisine iki hafta ara ile uygulanmış, elde edilen puanlar arasında hesaplanan Pearson Momentler Çarpım korelasyon katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Bulunan korelasyon katsayısının daha da yükseltilmesi amacıyla, madde analizi yapılmış ve ölçekte bulunan en az üç madde ile .25 oranında ilişkili olmayan maddelerin elenmesi ile, ölçekten beş madde çıkarılmıştır. Böylece başlangıçta 50 maddeden oluşan ölçek, 45 maddeye inmiştir. Daha sonra yine lise öğrencilerinin aldıkları puanlar üzerinde, hesaplanan Cronbach α güvenilirlik katsayısı .71, Pearson Momentler Çarpım korelasyon katsayısı ise .85 bulunmuştur. Elde edilen değerlere göre ölçeğin kullanılabilir olduğu belirtilmiştir.

Bu araştırma kapsamında yer alan örneklem grubu üniversite öğrencileri olduğu için, lise öğrencilerine uygun olarak geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" üzerinde araştırmacı tarafından uyarılma çalışmaları yapılmıştır. 50 üniversite öğrencisinden oluşan bir gruba iki hafta ara ile ölçeğin uygulanması sonucunda. Pearson Momentler Çarpım korelasyon katsayısı .83, Cronbach α güvenilirlik katsayısı ise .84 olarak bulunmuştur. Elde edilen değerlere göre, ölçeğin bu araştırma için güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği'nin Geçerliği

Tuzgöl (1998) tarafından yapılan geçerlik çalışmasında, çalışmanın yürütüldüğü okullarda 20 öğretmen ile görüşülmüştür. Öğretmenlerden saldırgan davranışları olan öğrencileri belirtmeleri istenmiştir. Ancak dersin düzenini bozan ilgisiz ya da aşırı hareketli öğrenciler ile saldırgan davranışları olan öğrencilerin karıştırılmaması konusunda öğretmenlerin dikkati çekilmiştir. En az üç öğretmenin “saldırgan” olarak ifade ettiği 45 öğrenci belirlenmiş ve bu öğrencilere ölçek uygulanmıştır. Daha önce uygulama yapılan saldırgan olarak tanımlanmış 45 kişilik grup ile saldırgan davranışları olmadığı kabul edilen grubun puan ortalamaları t-testi ile karşılaştırılmış ve elde edilen değer anlamlı bulunmuştur. Buna göre ölçeğin saldırgan davranışları ölçtüğü başka bir deyişle yeterli geçerliğe sahip olduğuna karar verilmiştir.

Bu araştırma için ölçeğin üniversite öğrencileri üzerinde geçerliliğini test etmek amacıyla, araştırmacı tarafından 50 üniversite öğrencisi üzerinde Kiper (1984) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” ile benzer ölçekler geçerliğine bakılmış ve korelasyon katsayısı .80 bulunmuştur. Elde edilen sonuca göre ölçeğin, bu araştırma için kullanılabilir olduğu sonucuna varılmıştır.

2. Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği (CRİKYÖ)

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan cinsiyete ilişkin kalıp yargı düzeyini belirlemek amacıyla Kandiyoti (1978) tarafından geliştirilen “Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 10’u kadınsı ve 12’si erkeksi olmak üzere toplam 22 sıfattan oluşmaktadır. Kadınlara özgü özellikleri içeren sıfatlar; duygusallık, sadakat, yumuşaklık, fedakarlık, şefkatli olmak, konuşkanlık, aileye yönelik olmak, boyun eğmek, sıcak insan olmak ve titizliktir. Erkekler için özgü özellikleri içeren sıfatlar ise; soğukkanlılık, sertlik, bağımsızlık, hırslı olmak, geniş ilgileri olmak, gerçekçilik, atılganlık, kendine güvenmek, etrafına hükmetmek, üstünlük duygusu, katılık ve saldırganlık olarak ifade edilmektedir.

Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Puanlanması

Ölçekte kadın ve erkek özelliği ile ilgili her bir maddenin karşısında kişinin cinsiyet rolü ile ilgili kalıp yargıları açısından kendini tanımlamasına bağlı olarak işaretlemesi gereken seçenekler “Çok Uygun”, “Uygun”, “Kararsızım”, “Uygun Değil” ve “Hiç Uygun Değil” şeklinde oluşturulmuştur. Ölçekte her öğrenci için cinsiyet rolü ile ilgili kalıp yargı toplam puanı olarak tek bir puan elde edilmektedir. Puanlamada kız ve erkek cinsiyetine uygun sıfatlardan 5’li seçenek üzerinde işaretlenmesine göre; her cinsiyetin kendine özgü sıfatlarına “Çok Uygun” ve “Hiç Uygun Değil” arasında 5’den 1’e doğru değer verilerek, kendi cinsiyetine uygun olmayan sıfatların puanlanmasında ise 1’den 5’e doğru değer verilerek sayısal bir toplam puan elde edilmektedir.

Bu araştırma için, üzerinde çalışılan grubun, ortalama puanlarını belirlemek amacıyla öğrencilerin CRİKY Ölçeği’nden aldıkları puanlar üzerinde çalışılmıştır. Buna göre kızlar ve erkekler için ortalama puanlar ve standart sapmalar hesaplanarak bu çalışmada cinsiyet rolleri kalıp yargıları açısından “geleneksel” ve “geleneksel olmayan” gruplar belirlenmiştir. Puan ortalamalarına yarım standart sapma eklendiğinde elde edilen değer (kızlar için $\bar{X} = 76.43$, erkekler için $\bar{X} = 68.38$) geleneksel grup için sınır kabul edilirken, puan ortalamalarından yarım standart sapma çıkarıldığında ise elde edilen değer (kızlar için $\bar{X} = 69.47$, erkekler için $\bar{X} = 61.06$) geleneksel olmayan grup için sınır kabul edilmiştir. Buna göre; kızlarda 76 ve üzeri geleneksel, 69 ve altı geleneksel olmayan; erkeklerde ise 68 ve üzeri geleneksel, 61 ve altı geleneksel olmayan şeklinde puanlanmıştır (Bkz. Tablo 3 ve 4). Ölçeğin başka araştırmalarda kullanılabilmesi için, örneklem grubu üzerinde çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Güvenilirliği

Baykal (1988) tarafından 38 üniversite öğrencisi üzerinde ölçeğin tümü için hesaplanan iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alpha) .74 bulunmuştur. Ayrıca aynı grup

üzerinde Baykal (1988) tarafından test-tekrar test yöntemi ile güvenilirlik çalışması yapılmış ve iki uygulama arasında hesaplanan korelasyon katsayısı .79 bulunmuştur.

Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargı Ölçeği'nin Geçerliği

Kandiyoti (1978) tarafından geliştirilen ölçeğin geçerlik çalışması için, faktör analizi yapılmıştır. Daha sonra cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıları gösteren tüm sıfatlar tek bir faktörde toplanmıştır. Kandiyoti (1978)'nin kadın ve erkek özellikleri faktörü adını verdiği bu faktör, cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yarguların %51.2'sini açıklamaktadır. Kadına ait özellikler pozitif yüklü, erkeğe ait özellikler ise negatif yüklüdür. Bu da geçerliğe ilişkin bir kanı olarak gösterilmektedir (Akt.Baykal 1988).

3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu formda öğrencilerin cinsiyetleri, fakülteleri, sınıf düzeyleri, ilgi alanları, öğrenimleri sırasında barındıkları yer, en uzun süreli yaşadıkları yerleşim yeri ve okudukları bölümden memnun olma durumlarına ilişkin bilgi edinmek amacıyla hazırlanan sorular yer almaktadır.

Veri Toplama İşlemi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları 2001 yılının Ocak ayında uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından verilerin toplanması için ilgili öğretim üyelerine araştırmanın amacı ve veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiş, uygun gün ve saatte sınıflara girilerek uygulama yapılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce araştırmacı, kendisi ve uygulama hakkında bilgi vermiş, uygulama için yeterli güdülemeyi sağlamıştır. Araştırmaya katılma konusunda öğrencilerin istekli olmaları koşulu aranmıştır. Katılımcıların soruları olduğunda gerekli açıklama yapılmıştır. Uygulamalar ortalama 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada veri toplama araçlarından elde edilen sonuçlar üzerinde SPSS (Sosyal Bilimler için Paket Program) programı ile istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere ilişkin oluşturulan grupların puan ortalamalarının karşılaştırılabilmesi için öncelikle gruplardan elde edilen varyansların homojenliği Levene Testi ile kontrol edilmiş ve test sonuçları Ek II'de verilmiştir. Daha sonra grupların puan ortalamalarının karşılaştırılmasında iki yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda çoklu karşılaştırmalarda, F değerinin anlamlı çıktığı durumlarda farkın kaynağını belirlemek için Scheffé testi uygulanmıştır. Araştırmada hata payının üst sınırı .05 kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde cinsiyet rolleriyle ilgili sahip oldukları kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, ilgi alanı, öğrenim sırasında barınılan yer, yaşamın çoğunun geçtiği yerleşim yeri ve okunan bölümden memnun olma durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular, araştırmanın alt problemlerinde izlenen sıraya uygun olarak sunulmuştur.

Bulguların sunumunda, öncelikle ilgili probleme göre alınan saldırganlık puanlarının aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve grupların n değerleri, daha sonra ise yapılan iki yönlü varyans analizi sonuçları tablo şeklinde verilmiştir. Varyans analizinin anlamlı çıktığı durumlarda, çoklu karşılaştırmalarda ilgili alt probleme ilişkin Scheffé testi sonuçları sunulmuştur.

1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, cinsiyetlerine ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediği alt problem olarak ele alınmıştır. Bu alt probleme cevap bulma amacıyla, öğrenciler sahip oldukları kalıp yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve cinsiyetlerine göre gruplandırılmıştır. Geleneksel olan ve geleneksel olmayan rol kalıplarına sahip öğrencilerin cinsiyetlerine göre n değerleri ile, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 5’te sunulmuştur.

TABLO 5

Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı \ Cinsiyet	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Kız	120	103.84	15.78	102	117.02	16.65	222	109.90	17.44
Erkek	65	125.63	16.82	66	109.09	15.97	131	117.29	18.32
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 5'te de görüldüğü gibi, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık puanları incelendiğinde, grupların puan ortalamalarının birbirlerinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Saldırganlık puanları yüksek olan grup geleneksel role sahip erkekler, en düşük olanlar ise geleneksel role sahip kızlar olarak görülmektedir.

Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla, (2-kalıp yargı x 2-cinsiyet) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

TABLO 6

Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

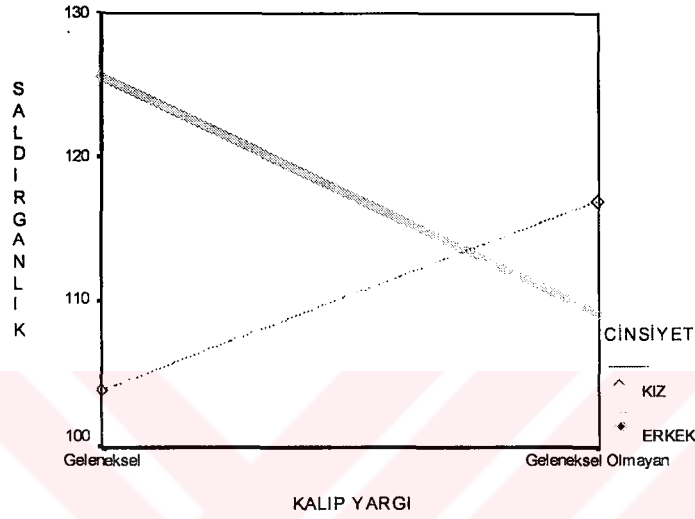
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Cinsiyet	3941.35	1	3941.35	14.89	.000
Kalıp Yargı	230.85	1	230.859	.872	.351
Cinsiyet x Kalıp Yargı	18156.34	1	18156.34	68.61	.000
Hata	264.60	349	264.60		
Toplam	4594654	353			

Tablo 6'da görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve cinsiyet değişkenlerinin saldırganlık düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlıdır. Buna göre cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları geleneksel

olan ve geleneksel olmayan kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı farklar gözlenmiştir. Sözü edilen bu ortak etki Şekil IV'te gösterilmiştir.

ŞEKİL IV

Cinsiyet x Kalıp Yargı Ortak Etkisi

Şekil IV incelendiğinde, geleneksel role sahip erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, diğer gruplarda yer alan öğrencilere göre yüksek olduğu gözlenmektedir.

Cinsiyet ve kalıp yargı ortak etkisinin anlamlılığına bağlı olarak ortaya çıkan puan ortalamaları arasındaki farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak için, ortalamalara Scheffé testi de uygulanmış ve sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

TABLO 7

Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları

Gruplar	\bar{X}	(1)	(2)	(3)	(4)
(1) Geleneksel Erkekler	125.63		*	*	*
(2) Geleneksel Olmayan Kızlar	117.02	*		*	*
(3) Geleneksel Olmayan Erkekler	109.09	*	*		*
(4) Geleneksel Kızlar	103.84	*	*	*	

Yapılan hesaplamalar sonucunda kritik puan olan S (Scheffe) değeri 4.15 bulunmuş, gruplar arasındaki puan farklılıkları bu sonuç ile karşılaştırılmıştır. Grupların ortalamaları arasındaki puan farklarının tümü S değerinden daha büyük olduğu için, Tablo 7’de de görülebileceği gibi, puan farklarının anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre en yüksek puan farkı 21.79 olarak, geleneksel kızlar ile geleneksel erkekler arasında bulunmuştur.

Diğer taraftan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve cinsiyet değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkilerine bakıldığında cinsiyet değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Tablo 5 incelendiğinde görülebileceği gibi kızların saldırganlık puan ortalaması 109.90, erkeklerinki ise 117.29’dur. Bu sonuç, erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlarınkinden anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların saldırganlık üzerindeki temel etkisi ise, Tablo 6’da görülebileceği gibi, anlamlı bulunmamıştır. Buna göre cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları arasındaki fark, istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Elde edilen bu bulgu, beklendiği gibi diğer alt problemlere ilişkin yapılan istatistiksel analizler sonucunda yinelenmediğinden, diğer alt problemlerin bulgularının açıklanmasında bu sonuca tekrar yer verilmemiştir.

2. Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada ikinci alt problem olarak, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin fakültelerine ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediği problemi ele alınmıştır. Bu alt probleme cevap bulma amacıyla, öğrenciler sahip oldukları kalıp yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve fakültelerine (Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Spor Bilimleri Teknolojisi) göre gruplandırılmıştır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına ve

fakültelerine göre gruplandırılan öğrencilerin n değerleri, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 8’de sunulmuştur.

TABLO 8
Öğrencilerin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Eğitim	144	108.65	18.49	131	112.75	16.92	275	110.61	17.84
Güzel Sanatlar	26	116.07	16.06	24	114.16	14.16	50	115.16	15.06
Spor Bilimleri	15	130.80	19.13	13	125.07	16.99	28	128.14	18.07
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 8’de görüldüğü gibi, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin fakültelerine göre gruplandırılarak saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında, grupların puan ortalamaları arasında farklılık olduğu izlenmektedir. Spor bilimleri öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları üzerinde cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve fakülte değişkenlerinin temel ve ortak etkilerinin anlamlı olup olmadığını test etme amacıyla (2-kalıp yargı x 3-fakülte) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

TABLO 9
Öğrencilerin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Fakülte	8202.59	2	4101.30	13.45	.000
Kalıp Yargı	536.20	1	536.20	1.75	.186
Fakülte x Kalıp Yargı	888.29	2	444.14	1.45	.234
Hata	105799.01	347	304.89		
Toplam	4594654	353			

Tablo 9’da görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve fakülte değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Saldırganlık puanları üzerinde fakülte değişkeninin temel etkisi ise anlamlı bulunmuştur. Fakülte değişkeninin saldırganlık düzeyine temel etkisinin kaynağını belirlemek için Scheffé testi yapılmış ve sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

TABLO 10
Öğrencilerin Fakültelerine Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları

Fakülteler	\bar{X}	(1)	(2)	(3)
(1) Spor Bilimleri	128.14		*	*
(2) Güzel Sanatlar	115.16	*		
(3) Eğitim	110.61	*		

Tablo 10’da görüldüğü gibi, Spor Bilimlerinde okuyan öğrencilerin saldırganlık puanları, hem Eğitim Fakültesi hem de Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin saldırganlık puanlarından anlamlı derecede daha yüksektir.

3. Üniversite Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada ele alınan diğer bir alt problem, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, sınıf düzeylerine ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediğidir. Bu alt probleme cevap bulma amacıyla, öğrenciler sahip oldukları kalıp yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve sınıflarına göre (1. sınıf ve 4. sınıf olarak) gruplandırılmıştır. Geleneksel ve geleneksel olmayan rol kalıplarına sahip 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin n değerleri, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 11’de verilmiştir.

TABLO 11

Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı \ Sınıf	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
1.Sınıf	83	108.67	18.56	83	112.07	17.71	166	110.37	18.16
4.Sınıf	102	113.79	19.47	85	115.70	15.74	187	114.66	17.85
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 11’de görülebileceği gibi, son sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları, birinci sınıflarınkine göre daha yüksektir.

Puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla (2-kalıp yargı x 2-sınıf düzeyi) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

TABLO 12

Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Sınıf	1705.45	1	1705.45	5.26	.022
Kalıp Yargı	600.16	1	600.16	1.85	.175
Sınıf x Kalıp Yargı	48.34	1	48.34	.149	.700
Hata	113136.10	349	324.17		
Toplam	4594654	353			

Tablo 12’de görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve sınıf düzeyi değişkenlerinin saldırganlık düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Diğer taraftan cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve sınıf düzeyi değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkilerine bakıldığında, sınıf düzeyi değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Tablo 11 incelendiğinde,

görülebileceği gibi, son sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalaması 114.66, 1. sınıflarınki ise 110.37'dir.

4. Üniversite Öğrencilerinin İlgi Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, ilgi alanlarına ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediği de bir alt problem olarak ele alınmıştır. Bu alt probleme cevap bulmak için, öğrenciler sahip oldukları kalıp yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve ilgi alanlarına göre gruplandırılmıştır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına ve ilgi alanlarına göre gruplandırılan öğrencilerin "Salırganlık Ölçeği"nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 13'te verilmiştir.

TABLO 13

Öğrencilerin İlgi Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Salırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İlgi Alanı	Kalıp Yargı			Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Sportif etkinliklere katılma	34	115.55	17.71	38	109.63	17.58	72	112.43	17.76			
Kültürel etkinliklerde bulunma	49	105.00	15.71	45	114.20	14.87	94	109.40	15.92			
Müzik aleti çalma	14	117.21	14.12	14	114.71	20.54	28	115.96	17.64			
Bilgisayar oyunu oynama	14	119.92	18.89	15	118.06	15.17	29	118.96	16.78			
El becerisi etkinliklerinde bulunma	15	117.33	24.92	16	112.25	14.46	31	114.70	20.02			
İlgisi olmama durumu	59	109.71	20.69	40	116.47	18.13	99	112.44	19.88			
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10			

Öğrenciler ilgilerine göre gruplandırılırken, haftada en az bir kez düzenli olarak ilgilenmek koşuluyla uğraştıkları etkinlikler temel alınmıştır. Tablo 13 incelendiğinde görülebileceği gibi, 99 öğrenci düzenli olarak ilgilendiği bir etkinliğin bulunmadığını ifade etmiş ve sonuç olarak öğrenciler, ilgilerine göre altı grupta toplanmışlardır. Tüm grupların saldırganlık puan ortalamaları incelendiğinde

birbirlerinden farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Bu farklılığı test etme amacıyla (2-kalıp yargı x 6-ilgi türü) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları da Tablo 14’de sunulmuştur.

TABLO 14
Öğrencilerin İlgili Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
İlgi Alanı	2540.97	1	508.19	1.59	.162
Kalıp Yargı	460.11	5	460.11	1.44	.231
İlgi Alanı x Kalıp Yargı	3515.02	5	703.00	2.20	.054
Hata	108833.91	341	319.16		
Toplam	115402.73	352			

Tablo 14’de görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve ilgi alanı değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna göre cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında ilgi alanlarına göre anlamlı fark yoktur. Ayrıca ilgi alanı değişkeninin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisi de anlamlı bulunmamıştır.

5. Üniversite Öğrencilerinin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada 5. alt problem olarak üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, öğrencilerin öğrenimleri sırasında barındıkları yere göre farklılık gösterip göstermediği ele alınmıştır. Bu alt probleme cevap bulma amacıyla, öğrenciler sahip oldukları kalıp yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve öğrenimleri sırasında kaldıkları yerlere göre gruplandırılmıştır. Geleneksel olan ve geleneksel olmayan rol kalıplarına sahip öğrencilerin barındıkları yere göre n değerleri, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 15’de sunulmuştur.

TABLO 15

Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barınılan Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı \ Barınılan Yer	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Aile yanı	70	112.17	18.25	66	119.50	15.69	136	115.72	17.38
Yurt	71	107.69	18.38	56	107.82	16.87	127	107.74	17.67
Diğer	44	116.56	20.97	45	113.30	15.83	90	114.90	18.49
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 15'de görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve barınılan yer değişkenleri ile saldırganlık puan ortalamaları arasında farklılıklar gözlenmektedir. Ailesi ile birlikte kalan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması, diğerlerine göre daha yüksektir.

Puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla, (2-kalıp yargı x 3-barınılan yer) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur.

TABLO 16

Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Barınılan Yer	4650.73	2	2325.36	7.43	.001
Kalıp Yargı	367.79	1	367.79	1.17	.279
Barınılan Yer x Kalıp Yargı	1696.80	2	848.40	2.71	.068
Hata	108542.37	347	312.80		
Toplam	4594654	353			

Tablo 16'da görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve öğrenim sırasında barınılan yer değişkenlerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Diğer taraftan öğrenim sırasında barınılan yerin saldırganlık üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Öğrenim sırasında barınılan yer değişkeninin saldırganlık düzeyine temel etkisinin kaynağını belirlemek için Scheffé testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 17’de gösterilmiştir.

TABLO 17

Öğrencilerin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları

Barınılan Yer	\bar{X}	(1)	(2)	(3)
(1)Aile	115.72			*
(2)Diğer	114.90			*
(3)Yurt	107.74	*	*	

Tablo 17’de görüldüğü gibi ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin puan ortalaması ile yurttan kalan ve diğer (bir akrabanın yanında, arkadaşlarıyla evde ve tek başına evde) grubundaki öğrencilerin puan ortalamaları karşılaştırıldığında, ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin daha saldırgan oldukları görülmektedir.

6. Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada ele alınan alt problemlerden bir diğeri ise, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediğidir. Bu alt probleme cevap bulunması amacıyla öğrenciler, sahip oldukları kalıp yargılara (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine göre gruplandırılmıştır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına ve yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine göre gruplandırılan öğrencilerin n değerleri, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 18’de sunulmuştur.

TABLO 18

Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Yerleşim Yeri									
Köy-kasaba	10	106.60	13.96	18	101.05	14.37	28	103.03	14.22
İlçe	49	107.40	17.63	34	110.61	19.10	83	108.72	18.20
Şehir	35	110.34	22.73	33	114.00	14.89	68	112.11	19.28
Büyükşehir	91	114.68	18.70	83	118.01	15.51	174	116.27	17.28
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 18’de de görüldüğü gibi, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine göre gruplandırılarak saldırganlık puan ortalamalarına bakıldığında, grupların saldırganlık puan ortalamaları birbirlerinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Yaşamının çoğunluğunu büyükşehirde geçiren öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması diğer gruptakilerden daha yüksek bulunmuştur.

Puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla (2-kalıp yargı x 5-yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yeri) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 19’da sunulmuştur.

TABLO 19

Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Yerleşim Yeri	5428.26	3	1809.42	5.77	.001
Kalıp Yargı	75.35	1	75.35	.240	.624
Yerleşim Yeri x Kalıp Yargı	474.98	3	158.32	.505	.679
Hata	108121.8	345			
Toplam	4594654	353			

Tablo 19’da görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve cinsiyet değişkenlerinin saldırganlık düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna göre cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları geleneksel olan ve geleneksel olmayan öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerine göre saldırganlık puanları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır.

Yaşamın çoğunun geçtiği yerleşim yerinin saldırganlık üzerindeki temel etkisi incelendiğinde anlamlılık gösterdiği görülmektedir. Yaşamın çoğunun geçtiği yerleşim yeri değişkeninin saldırganlık düzeyine temel etkisinin kaynağını belirlemek için Scheffé testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 20’de gösterilmiştir.

TABLO 20

Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffé Testi Sonuçları

Yerleşim Yeri	\bar{X}	(1)	(2)	(3)	(4)
(1) Büyükşehir	116.27			*	*
(2) Şehir	112.11				
(3) İlçe	108.72	*			
(4) Köy-kasaba	103.03	*			

Tablo 20’de görüldüğü gibi büyükşehirde yetişen öğrenci grubunun puan ortalamaları daha yüksektir. Büyükşehirde yetişen grubun saldırganlık puan ortalamaları ile, köy-kasaba ve ilçede yetişen grupların puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunurken, şehirde yetişen grup ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

7. Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada son alt problem olarak, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, okudukları bölümden memnunluk durumuna ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediği alt problemi ele alınmıştır. Bu alt probleme cevap bulma amacıyla, öğrenciler sahip oldukları kalıp

yargılarına (geleneksel ve geleneksel olmayan) ve okudukları bölümden memnunluk durumlarına göre gruplandırılmıştır. Cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına ve okudukları bölümden memnunluk durumuna göre gruplandırılan öğrencilerin n değerleri, “Saldırganlık Ölçeği”nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 21’de sunulmuştur.

TABLO 21

Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre n Değerleri ile Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kalıp Yargı \ Memnun Olma Durumu	Geleneksel			Geleneksel olmayan			Genel		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Memnun	131	107.93	17.93	122	112.43	16.00	253	110.10	17.14
Memnun Değil	54	120.14	19.54	46	117.82	18.34	100	119.08	18.94
Genel	185	111.49	19.19	168	113.91	16.79	353	112.64	18.10

Tablo 21’de görüldüğü gibi, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında farklılık bulunmaktadır. Okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalaması, memnun olmayanlara göre daha yüksektir.

Puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla, (2-kalıp yargı x 2-memnuniyet durumu) desenine uygun olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 22’de sunulmuştur.

TABLO 22

Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Puan Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ort.	F Değeri	Önem Düzeyi
Memnuniyet	5528.09	1	5528.09	17.82	.000
Kalıp Yargı	84.814	1	84.814	.274	.601
Memnuniyet x Kalıp Yargı	830.53	1	830.53	2.679	.103
Hata	108211.7	349	310.06		
Toplam	4594654	353			

Tablo 22’de görüldüğü gibi, yapılan varyans analizi sonucunda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargı ve okunan bölümden memnun olma değişkenlerinin saldırganlık düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna göre cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları geleneksel olan ve geleneksel olmayan öğrencilerin okunan bölümden memnun olma durumlarına göre saldırganlık puanları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır.

Ancak okunan bölümden memnun olma değişkeninin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisine bakıldığında, okunan bölümden memnun olma değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Temel etkinin anlamlı çıkmasıyla birlikte, Tablo 21 incelendiğinde de anlaşılacağı gibi, okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin saldırganlık puanları ortalaması (120.14), okuduğu bölümden memnun olan öğrencilerinkinden (107.93) anlamlı derecede daha yüksektir. Diğer bir deyişle, okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin, memnun olanlara göre daha saldırgan oldukları anlaşılmaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM

Bu bölümde, cinsiyet rolleriyle ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine ilişkin elde edilen bulguların, alt problemlerdeki sırasına göre tartışma ve yorumuna yer verilmiştir.

1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada, cinsiyet rollerine ilişkin farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği bir alt problem olarak ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre değiştiğini, sahip oldukları cinsiyet rolü kalıp yargılarına göre ise değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır. Cinsiyet ile cinsiyet rolü kalıp yargısı etkileşimi de, saldırganlık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmaktadır.

Bu araştırmada da elde edilen bulguya göre erkeklerin saldırganlık düzeyi, kızlarınkinden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada varılan sonuçlar, daha önce yapılan çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir.

Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında cinsiyet ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda genellikle cinsiyete göre saldırganlık düzeyinin değiştiği ve erkeklerdeki saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya konmaktadır (Kiper 1984, Sawrie, Watson ve Biderman 1991, Arıcak 1995, Güner 1995, Tiryaki 1996, Bettencourt ve Kernehan 1997, Tuzgöl 1998, Gümüş 2000).

Cora-Cantu (1989), erkeklerin girişkenlik ve saldırganlık, kadınların ise duygusal ve itaatkar oldukları sonucunu elde etmiştir (Akt.Girginer 1994). Kopper ve Epperson (1996), kadınsı cinsel rolün saldırganlığı kontrol etme güdüsüne yönelik; erkeksi cinsel rolün ise saldırganlığın dışavurumuna yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Kızların dolaylı ve pasif saldırgan davranış göstermeleri sosyal açıdan daha fazla kabul edilirken, erkekler daha çok doğrudan ve aktif saldırgan davranış göstermeye özendirilmektedir.

Bu araştırmadan da elde edilen sonuçlara göre, erkeklerin saldırganlık düzeyi, kızlarinkinden anlamlı derecede daha yüksek bulunduğu yukarıda değinilen araştırma sonuçları ile uyum sağlandığı görülmektedir. Üniversite öğrencisi kızların da, erkeklere oranla diğer hemcinsleri gibi saldırgan davranışlarını kontrol etme ya da dolaylı gösterme eğiliminde oldukları söylenebilir. Cinsiyet rolü kalıp yargısının, saldırganlık düzeyi üzerinde tek başına bir farklılığa yol açmadığı; ancak cinsiyet değişkeni ile birlikte ele alındığında, saldırganlık düzeyinde bir değişme ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Kandiyoti (1978), geleneksel toplumlarda cinsiyetlere özgü olduğu kabul edilen farklı rol kalıpları olduğunu, özellikle erkeklerin daha sert, hırslı, etrafına hükmeden, katı, üstünlük duygusuna sahip ve daha saldırgan bir rol kalıbına sahip olduklarını; kızların ise bu toplumlarda daha uysal ve boyun eğici özellikler ile kabul edilebilir olduğunu vurgulamıştır (Akt. Baykal 1988).

Kağıtçıbaşı (1988)'na göre de, Türk toplumunun genel özellikleri olarak kızlar sosyal hareketsizlik ya da kırsallıkla ilişkili olarak ortaya çıkan daha geleneksel ve sosyal değişime kapalı görünümde olup, dış kontrole inançları daha fazladır, kentsel kesimde bulunan ve eğitim olanaklarına sahip kadınlar bile geleneksel, pasif, boyun eğici rol beklentilerinin ağırlığından kurtulamamaktadırlar.

Bu alt problem oluşturulurken Türk toplumunun, batı toplumlarına oranla daha geleneksel ve ataerkil bir yapıya sahip olduğu, bu nedenle de geleneksel rol kalıplarına sahip erkeklerin saldırganlık düzeylerinin, diğer gruplardan daha yüksek

olacağı; geleneksel role sahip kızların ise gruplar içinde en düşük saldırganlık düzeyine sahip olabilecekleri düşüncesinden yola çıkılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuç, araştırmacının problemi oluşturmadaki bu düşüncesi desteklemiştir.

2. Üniversite Öğrencilerinin Fakültelerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada bir alt problem olarak, üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına ve fakültelerine göre saldırganlık puanlarının farklılık gösterip göstermediği sınınmıştır. Elde edilen sonuca göre, farklı kalıpyargılara sahip öğrencilerin fakültelerine göre saldırganlık düzeyleri önemli düzeyde farklılaşırken, bu iki değişkenin etkileşimi anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmamıştır. Saldırganlık puanları üzerinde fakülte değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur.

Bu alt problem oluşturulurken insanlarla birlikte ve insanlardan uzak alanlarda çalışmanın saldırganlıkla ilişkisi merak edilmiştir. Güzel sanatlar alanının insanlardan uzak, iletişimin ve fiziksel gücün nispeten daha az olduğu, sporun ise insanlardan kısmen uzak ancak; daha fazla fiziki güç ve enerji gerektiren bir alan olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla sporla uğraşan gruptaki bireylerin fizyolojilerinde oluşan değişiklikler nedeniyle ya da rekabet ortamında güç kazanma isteği ile saldırganlık düzeylerinin daha fazla olabileceği düşünülmüştür.

Araştırma sonucunda, başlangıçtaki hareket noktasını destekleyici olarak Spor Bilimlerinde okuyan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının, hem Güzel Sanatlar Fakültesi hem de Eğitim Fakültesi öğrencilerinininkinden anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yurt içinde ulaşılabilen çalışmalar arasında, fakültelere göre saldırganlığı karşılaştırmalı olarak ele alan tek araştırmacı Kocatürk (1982)'tür. Kocatürk (1982)'ün araştırmasında, Eğitim Fakültesi ve Spor Bilimleri öğrencilerinin saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Bu sonuca karşın

Bilge (1990) ve Tiryaki (1996) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında, Nixon (1997) ise kolej öğrencileri üzerinde çalışmasında spor yapanların yapmayanlara göre daha saldırgan olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Kuzgun (1995)'a göre; insanlara uzak, teknik bölümler olarak kabul edilen fizik-kimya-matematik öğrencilerinin "Edwards Kişisel Tercih Envanteri"nden aldıkları saldırganlık ve suçluluk puanları ile insanlara yakın olan eğitim alanlarında öğrenim gören öğrenciler arasında farklılıklar vardır. Genel olarak, insanlara uzak alanlarda tercihte bulunan öğrencilerde saldırganlık ve suçluluk puanları daha yüksektir.

Tiryaki (1996), Nixon (1997) ve Kuzgun (1995)'un araştırmaları ile tutarlı olarak, bu araştırmada da sporla uğraşanların daha saldırgan oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

3. Üniversite Öğrencilerinin Sınıflarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada ele alınan diğer bir alt problem, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, sınıf düzeylerine ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına göre farklılık gösterip göstermediğidir. Elde edilen sonuca göre, kalıp yargı ve sınıf değişkeninin üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmazken, sınıf değişkeninin saldırganlık puanları üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre, üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları arasında sınıf düzeylerine göre anlamlı fark vardır. Bu sonuç, son sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre daha saldırgan olduklarını göstermektedir.

Literatür taraması yapıldığında, farklı gelişim dönemlerinin saldırgan davranışlarla etkileşiminin incelenmesinde ele alınan değişkenlerin yaş veya sınıf düzeyi olduğu görülmektedir.

Arıcak (1995), Tuzgöl (1998) ve Gümüş (2000) araştırmalarında farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında fark bulmamışlardır. Diğer taraftan Rushton ve arkadaşları (1986) ilerleyen yaşla beraber bireyin olgunlaştığını ve buna bağlı olarak da bireylerin saldırganlıklarının azaldığını belirtmişlerdir (Akt.Gümüş 2000). Atkinson (1999) da, yaşla birlikte saldırganlık eğiliminin azaldığını ifade etmiştir.

Yukarıda da görülebileceği gibi, yaş ve saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmaların sonuçları birbirleriyle tutarlılık göstermemektedir. Yapılan araştırmalar arasında, bu araştırmanın sonucunu destekleyenler de bulunmaktadır. Şakra (1987), 14 yaşından sonra ergenlerde saldırganlık davranışında artış olduğunu gözlemiştir. Benzer şekilde yurt dışında yapılan çalışmalar arasında da yaş ilerledikçe saldırganlığın arttığına dikkat çeken araştırmacılar (Cora-Cantu,1989; Lochman ve Dodge, 1994; Rachelle 1997) bulunmaktadır.

Bu araştırmada son sınıf öğrencilerinde saldırganlığın daha fazla görülmesine neden olabilecek pek çok faktör olabilir. Üniversite hayatının son yılının ders yükünün ağırlığı, ayrıca öğrencilik yaşamının sonuna yaklaşan bu öğrencilerin mezuniyet sonrasında iş bulamama kaygısı içinde olmaları, erkekler için askerlik gibi geleceğe yönelik kaygı ve stres düzeyinin yüksekliği de bu anlamlı farklılığın ortaya çıkmasında rol oynamış olabilir. Öte yandan birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin düşük çıkmasında, yoğun bir hazırlık temposunun ardından üzerlerindeki gerilimi atarak rahatlamalarının da payı olduğu ileri sürülebilir.

4. Üniversite Öğrencilerinin İlgi Alanlarına ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

İlgi alanı değişkeni de, araştırmada ele alınan alt problemlerdendir. Cinsiyet rolü kalıp yargıları farklı olan öğrencilerin, ilgi alanları ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Ayrıca ilgi alanı ile saldırganlık değişkeni arasında temel etkileri bakımından da anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde öğrencilerin düzenli olarak uğraştıkları bir ilgi alanının olması ile saldırganlık düzeyini ele alan bir araştırma bulunmamıştır. Yalnızca Gümüş (2000)'ün araştırmasında boş zamanları değerlendirme alışkanlığını ele alınmış; boş zamanlarında spor yapan, bilardo oynayan ve kahvelere giden öğrencilerin, saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi, Gümüş (2000) tarafından ele alınan ilgi alanlarının içeriği ile bu araştırmada ele alınan içerik farklıdır.

Ayrıca Güner (1995), uğraşılan bir ilgi alanı olarak dinlenen müzik türü (arabesk müzik-heavy metal müzik ve klasik batı müziği) ile saldırganlığı incelemiştir. Elde edilen sonuç; heavy metal müzik dinleyenlerin saldırganlık puanlarının biraz daha yüksek olmasına karşın, aradaki farkın anlamı olmadığını göstermiştir.

Araştırmadaki ilgi alanı değişkeni, ilk kez ele alınması nedeniyle daha önceden yapılan ve benzer sonuçlar gösteren araştırma sonuçları ile desteklenme yönünden kısır kalmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler arasında, düzenli olarak bu ilgi alanları ile ilgilenmeyen öğrenciler de bulunmaktadır. Bu bulgu, daha geniş bir örneklem üzerinde, ayrıntılandırılmış ve farklı ilgi alanlarının ele alındığı araştırmalarla desteklenebilir.

5. Üniversite Öğrencilerinin Öğrenimleri Sırasında Barındıkları Yere ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu alt probleme ilişkin bulgulara göre, cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargı ve öğrenim sırasında barınılan yer değişkenlerinin saldırganlık üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna karşın öğrencilerin öğrenimleri sırasında kaldıkları yer değişkeninin, saldırganlık üzerindeki temel etkisi anlamlı bir sonuç vermiştir.

Araştırmada öğrenim sırasında kalınan yerin, öğrencilerin saldırganlık düzeyi ile önemli bir ilintisinin olup olmadığı ortaya konmak istenmiştir. Elde edilen bulguya göre ailesiyle birlikte kalan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, hem yurтта kalan öğrencilerden hem de diğer öğrencilerden anlamlı derecede daha bulunmuştur.

Maşrabacı (1989), yurтта ve ailesiyle birlikte kalan üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmasında, öfke ve düşmanlık puan ortalamalarının yurтта kalan öğrencilerde daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Ancak elde edilen sonuç, iki grubun puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur.

Bu araştırmada, ailesi yanında kalan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek çıkmasının ana-baba tutumlarına bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. Geçtan (1996a), olumsuz duyguların bastırılmasını zorunlu kılan bir ortamda yetişmiş olmanın bireylerde düşmanca eğilimlerin gelişmesine yol açabileceğini vurgulamıştır. Yapılan bazı araştırmalarda da (Öztürk 1990; Hatunoğlu 1994; Tuzgöl 1998; Gümüş 2000) otoriter ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksekliğine işaret edilmektedir. Yukarıdaki araştırmalara paralel olarak, bu araştırmada da, özellikle katı ve baskıcı tutumda yetişmiş öğrencilerde, bu baskıdan kurtulamamanın verdiği güçlük içerisinde saldırgan davranışın ortaya çıktığı söylenebilir. Ayrıca ailesinden ayrılan öğrencilerin üniversite yaşamına geldikleri zaman geldikleri ortamın engelleyici koşullarından sıyrılmaları da, onların kendi benliklerini bularak saldırganlıklarını azaltıcı rol

oynamış olabilir. Ancak ana-baba tutumlarıyla ilgili olarak yapılan bu değerlendirmenin desteklenebilmesi için, araştırma grubundaki öğrencilerin ana-baba tutumlarının da incelenmesi uygun olur.

6. Üniversite Öğrencilerinin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yerleşim Yerine ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın bu alt probleminden elde edilen bulguya göre, cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargı ve yerleşim yeri ve değişkenlerinin, üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerindeki etkileşimi incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak yerleşim yeri ile saldırganlık temel etkisi anlamlılık göstermiştir.

Başlangıçta yetişilen ortamın kültürel özelliklerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin farklılaşabileceği düşüncesiyle bu alt problem oluşturulmuştur. Bulgular incelendiğinde, büyükşehir ile köy-kasaba ve ilçe arasında anlamlı farklılık ortaya çıktığı gözlenmektedir. Buna göre gruplar arasında gözlenen en yüksek saldırganlık düzeyi, büyükşehirde yetişmiş öğrencilerdedir. Araştırma sonuçlarına göre, saldırganlık düzeyi nüfusun daha fazla olduğu yerleşim yerlerinden, daha az olduğu yerleşim birimine doğru azalma göstermektedir. Nitekim Johnson da (1972), nüfusu iki yüz elli binden fazla olan yerleşim alanlarında kırsal kesime göre on bir kat daha fazla şiddet olayları görüldüğünü ifade etmiştir.

Konuyla ilgili olarak, yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çifter (1970), Türk toplumunda aktif ve belirgin düşmanca hareketlerin en çok, geleneksel özellikleri olan köy toplumu bireylerinde ve kırsal kesimdeki bireylerde olduğunu belirtmiştir (Akt. Ürküt 1988).

Kiper (1984) ve Ürküt (1988), araştırmalarında kültürel yapı ve saldırganlık ilişkisini ele almışlardır. Buna göre bireylerin çocukluklarının büyük çoğunluğunu köy, kasaba, küçük kent veya büyük kentte geçirmiş olmaları ile saldırganlık arasında anlamlı bir fark ortaya koymamışlardır. Köy ve kent çocuklarının

saldırıcılığı ifade biçimlerini inceleyen Savaşır (1978), gruplar arasında ifade etme farklılıkları olduğunu görmüştür.

Büyükşehirde yetişmiş öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek çıkmasında rol oynayan bazı faktörler olabilir. Hall (1966), kentlerde saldırganlığın daha çok görüldüğünü; çünkü insanların sıkışıklıktan dolayı yıkıcı saldırgan biçiminde davrandıklarını belirtmiştir (Akt.Gürkaynak 1979). Gürkaynak (1979) ise, saldırganlığın kentlerde daha yoğun olduğuna değinmekte, kırsal kesimde yetişen çocukların daha az fiziksel saldırıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu sonuçlarda da görülebileceği gibi yaşam şartlarının zorlayıcı olduğu kalabalık yerleşim alanları, bireylere sunduğu olanakların yanı sıra, bazı yönlerden de kısıtlama getirerek bireyleri saldırganlığa yöneltebilmektedir.

8. Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölümden Memnun Olma Durumuna ve Cinsiyet Rolü Kalıp Yargılarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın son alt problemi olan, kalıp yargı ve okunan bölümden memnuniyet durumu değişkenlerinin, üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Diğer taraftan, okunan bölümden memnuniyet durumunun saldırganlık üzerindeki temel etkisi anlamlıdır. Elde edilen sonuca göre, okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, okuduğu bölümden memnun olanlarınkine göre anlamlı derecede daha yüksektir.

Daha önceden yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçların, farklılık gösterdiği görülmektedir. Kiper (1984), üniversite öğrencilerinde mesleki idealin olup olmaması ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki belirlememiştir. Aynı şekilde, üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları ile okudukları bölümler arasındaki ilişkiyi inceleyen Arıca (1995)'in araştırmasında da, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ortaya konmamıştır.

Kocatürk (1982) ise araştırmasında, okudukları bölümü isteyerek seçen üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, istemeyerek seçenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulmuştur. Claud ve Townsend (1997) de bulunan sonucu destekleyici olarak, seçilen mesleğin kişiliğin bir bölümü olduğunu, bir işi severek yapmayan kişilerin kendi sınırlarını çizemeyerek ve kendi istekleriyle uyuşamayarak sonuçta mutsuz olduklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada bireylerin kişilik özelliklerinden gelen etmenlerin ve çevresinden gelen çeşitli etmenlerin mesleki yönelimlerinde rol oynayabileceği, bireyin kendi istek ve ilgileri doğrultusunda bir bölümde okumasının sağlıklı bir kişilik yapısıyla ortaya çıkabileceği, dolayısıyla da istediği konumda olmayan bireylerde görülebilecek olumsuz davranışlardan birisinin de saldırganlık olabileceği düşüncesiyle yola çıkmıştır. Çalışmada sonucunda da ortaya konduğu üzere, okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin daha saldırgan çıkmış olmaları çalışmacının başlangıçtaki düşüncesini destekleyici yönde olmuştur.

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER

Araştırmada bireyin tüm yaşamına büyük ölçüde yön veren özelliklerden saldırganlık ve cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar, bazı değişkenlerle birlikte inceleme konusu edilmiştir.

Aşağıda bu araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılabilecek genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleriyle ilgili sahip oldukları kalıp yargılara göre saldırganlıklarının incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir;

Cinsiyet rolleri ile ilgili sahip oldukları kalıp yargıları farklı üniversite öğrencileri, cinsiyetlerine göre karşılaştırıldıklarında bu değişkenlerin saldırganlık üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Erkek üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek görünmektedir. Yapılan gruplararası karşılaştırmalar ise, en yüksek puan ortalamasının geleneksel olan erkek öğrencilere ilişkin olduğunu göstermiştir.

Diğer taraftan fakülte, sınıf, ilgi alanı, öğrenim sırasında barınılan yer, en uzun süreli yaşanılan yer ve okunan bölümden hoşnut olma durumu değişkenleri ile sahip oldukları kalıp yargılar, üniversite öğrencilerinin saldırganlık puanları üzerinde anlamlı bir ortak etki yaratmamıştır.

İlgi alanı değişkeninin üniversite öğrencilerinin, saldırganlık düzeyleri üzerindeki temel etkisi anlamlılık göstermezken; cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, öğrenim sırasında barınılan yer, en uzun süreli yaşanılan yerleşim yeri ve okunan bölümden memnun olma durumu değişkenlerinin öğrencilerin saldırganlık düzeyleri üzerindeki temel etkileri anlamlı bulunmuştur.

Buna göre son sınıf öğrencileri birinci sınıflardan, okuduğu bölümden memnun olmayan öğrenciler ise olanlardan daha saldırgan bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalarda ise farkın kaynağını bulmaya yönelik olarak yapılan Scheffé testi sonucunda; Spor Bilimlerinde okuyan öğrencilerin diğerlerinden, ailesi yanında kalan öğrencilerin diğerlerinden ve büyükşehirde yaşayan öğrencilerin şehirde yaşayanlar hariç diğerlerinden, anlamlı derecede daha saldırgan oldukları sonucu ortaya konmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanıyla ilişkilendirilecek olursa, özellikle öğrenci gruplarıyla çalışan danışmanlara bazı önerilerde bulunulabilir;

Saldırganlık düzeyi yüksek olan gruplardaki öğrenciler için kişisel ve sosyo-kültürel özellikleri doğrultusunda, saldırganlık eğilimlerini yapıcı biçimde ifade edebilmeleri için kızgınlık duygusuyla başa çıkma, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi gibi paket programlar oluşturulabilir. Benzer özelliklere sahip öğrenciler bir araya getirilerek, problemlerinin patolojik sorunlara meydan vermemesi için önleyici rehberlik çalışmaları yürütülebilir. Örneğin; bölümlerinden memnun olmayan öğrenciler için oryantasyon çalışmaları ile ortamın ve koşulların tanıtımına yönelik, son sınıf öğrencileri için gelecek kaygısını yenmelerine yönelik programlar hazırlanabilir. Bunun yanı sıra ailesi yanında kalan öğrenciler, ailesi yanında kalmayan öğrenciler, kırsal kesimden gelen öğrenciler, büyükşehirden gelen öğrenciler gibi farklı özellikler taşıyan öğrencilerin üniversiteye oryantasyonu için özel amaçlı psikolojik danışma grupları kurulabilir.

Ayrıca eğitimcilerin, ruhsal ve bedensel açıdan önemli olan sporu rekabet olarak öğrencilere benimsetmemeleri, öğrencilerin de sporu bir yarışma olarak algılamamaları ve dolayısıyla da saldırgan davranışlarının önlenmesi için rehberlik etkinlikleri yapılabilir. İlköğretim dönemlerinden başlanarak ebeveynlere yönelik, her iki cinsiyete özgü özellikleri de çocuklarına kazandırmaları için bilinçlendirme faaliyetleri yürütülebilir.

Gelecekte bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara fikir vermek açısından bazı önerilere yer verilmiştir. Buna göre;

1. Üniversite ğrencilerinin sahip oldukları cinsel roller ile cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar arasındaki tutarlılık incelenebilir.

2. Saldırıcılık düzeyini yordama derecelerinin açığa çıkarılmasına yönelik olarak, benzer ya da farklı değişkenlerle çalışmalar yapılabilir.

3. Saldırıcılığın çeşitli ilgi alanlarına göre değişiklik gösterip göstermediği derinlemesine incelenebilir.

4. Farklı niversitelerdeki Spor Bilimleri ğrencilerinin saldırıcılıklarının, kendilerine sağlanan (ailesel ve çevresel) olanaklara göre farklılık gösterip göstermediği karşılaştırılabilir.

5. Spor Bilimleri ğrencilerinin, ifade ettikleri saldırıcılıkları ile oyunları sırasında ortaya koydukları performansları arasındaki etkileşim incelenebilir.

6. Özel şirketlerde çalışan saldırıcın bireylerin, saldırıcın davranışları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler üzerinde çalışılabilir.

7. Yöneticilerin saldırıcılığının kurum motivasyonu üzerindeki etkileri üzerinde niteliksel bir çalışma yürütülebilir.

8. Bireylerin saldırıcılık düzeyleri, bazı kültürlere dayalı önyargı sahibi olma durumlarına göre karşılaştırılabilir.

9. Farklı meslek gruplarındaki bireylerin saldırıcılık özellikleri incelenebilir.

KAYNAKÇA

ADAMS, James. *Ergenliği Anlamak: Ergen Psikolojisinde Güncel Gelişmeler*, (1983) (Çev:Bekir Onur), Ankara, İmge Kitabevi, 1998.

ANDERSON, Craig, A. "Video Games and Aggressive Thoughts, Feelings, and Behavior in the Laboratory and in Life." *Journal of Personality and Social Psychology*, IV, 1978.

"Hot Temperatures, Hostile Affect, Hostile Cognition, and Arousal: Tests of a General Model of Affective Aggression." *Personality and Social Psychology Bulletin*, XXI, 6, 1995: 434-444.

ANDERSON, C.A. ve J.LINDSAY. "From Antecedent Conditions to Violent Actions: A General Affective Aggression Model." *Personality and Social Psychology*, XXVI, 5, 2000: 533-547.

ANDRE, T. ve A.HOLLAND. "Relationship of Sport Participation to Sex Role Orientation and Attitudes Toward Women Among High School Males and Females." *Journal of Sport Behavior*, XVIII, 4, 1995: 241-251.

ARICAK, O.Tolga. "Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1995.

ASLAN, Aytaç. "Farklı Cinsiyet Rollerinin Bireylerin Uyum Düzeyine Etkisi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1991.

ARANSON, Elliot. *The Social Animal*, U.S.A, W.H. Freeman Company, 1965

ATKINSON, R.L., R.C. ATKINSON. *Psikolojiye Giriş*, (1996) (Çev: Yavuz Alogan), Ankara, Arkadaş Yayınları, 1999

AVERILL, James. *Anger and Aggression*. New York, Spring-Verlag, 1983

AYDIN, O. ve G. AYDIN. "Ekranada İzlenen Şiddet Saldırgan Davranışları Artırır mı?" *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, I, sayı 4, 1993: 43-51.

BARON, Robert, A. "The Control of Human Aggression: A Strategy Based on Incompatible Responses." R. G. GEEN, E. I. DONNERSTEIN (Ed.), *Aggression: Theoretical and Empirical Reviews*, V, 2, New York: Academic Press, 1983: 173-188.

BAYKAL, Serçin. "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." (Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1988.

BEM, Sandra, L. "Gender Schema Theory; and its Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Aschematic Society." *Journal of Women in Culture and Society*, VIII, 1983: 598-616.

BETTENCOURT, B.A. ve C. KERNEHAN. "A Meta - Analysis of Aggression in The Presence of Violent Cues: Effects of Gender Differences and Aversive Provocation." *Aggressive Behavior*, XXIII, 1997: 447-456.

BİLGE, Filiz. "Sporcuların Psikolojik İhtiyaçları" (Yayımlanmamış Yüksek tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1990.

BİLGİN, Nuri. *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1989.

BUSS, Arnold, H. *Psychology of Aggression*. New York and London: John Wiley Sons Inc, 1961.

CAMPBELL, M. ve S. MUNCER “Sex Differences in Aggression: Social Representation and Social Roles” *British Journal of Psychological Society*, XXXIII, 1994: 233-240.

CLAUD, H ve J.TOWNSEND. *Sınırlar*, (1996) (Çev. İdil Güpgüpoğlu), İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1997

CÜCELOĞLU, Doğan. *İnsan ve Davranışı*, Ankara, Remzi Kitabevi, 1994

ÇETİNKAYA, Hakan. “Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi.” (Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1991.

ÇOBANOĞLU, M. Gökhan. “Sporda Saldırganlık Olgusu ve Bu Olgunun Sportif Performans Üzerine Etkisi” (Yayımlanmamış Doktora tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1993.

DEAUX, K. ve L.L. LEWIS. “Structure of Gender Stereotypes: Interrelationship Among Components and Gender Label.” *Journal of Personality and Social Psychology*. V, 46, 1984: 991-1004.

DEMİREL, O. Nuri. “Üniversiteli Kız Öğrencilerin Gözünde Kadın ve Erkeğin Değeri.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1986.

DODGE, K. A. ve N. R. CRICK. “Social Information-Processing Bases of Aggressive Behavior in Children.” *Personality and Social Psychology Bulletin*, XI, 1990: 8-22.

DÖKMEN, Üstün. "Empatik İletişim; İletişim, Empati ve Hiyerarşi." *Polis Bilimleri Dergisi*, I-II, 1998.

ERDEN, M. ve Y.AKMAN. *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 1995

ERGİL, Doğu. "Şiddetin Kültürel Kökenleri." *Bilim ve Teknik Dergisi*, Ankara: Tübitak Yayınları, Şubat 2001.

EROĞLU, Feyzullah. *Davranış Bilimleri*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1995

FESHBACH, E. ve J.SINGER. "TV Violent and Aggression." *Journal of Personality and Social Psychology*, XII, 1970.

FREEDMAN, J.L., D.O. SEARS ve J.M.CARLSMITH. *Sosyal Psikoloji*, (1970) (Çev. Ali Dönmez), İstanbul: Ara Yayıncılık, 1993

FROMM, Eric. *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, (1968) (Çev.Yurdanur Salman, Nalan İçten), İstanbul, Payel Yayınevi, 1982

İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri. (I). (1972) (Çev: Şükrü Alpest). İstanbul: Payel Yayınları, 1984

GEÇTAN, Engin. *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993

Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996a

İnsan Olmak, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996b

GEEN, R.G ve E.C. O'NEAL. *Perspectives on Aggression*, New York. Academic Press Inc., 1977

GİRGİNER, H. Uğur. “Türk Toplumunda Cinsiyet Rollerini Algısı.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, 1994.

GÜMÜŞ, Turan. “Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2000.

GÜNER, Nedret. “Ergenlerin Dinledikleri Müzik Türünün Depresyon ve Saldırganlık Düzeyine Etkisi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1995.

GÜRKAYNAK, İpek. *Sosyo-Ekonomik Düzey ve Çocuk*. Ankara, Kelaynak Yayınevi, 1979

GÜVENÇ, G.Berkem. “Kız ve Erkek Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Etkileşime İlişkin Algıları ile Toplumsal Cinsiyet Rolüne İlişkin Tutumları.” *3P Dergisi*. IV, sayı 1, 1996: 34-40.

HATUNOĞLU, Arzu. “Ana Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1994.

HESELBART, Smith. *Life Cycle Processes*, USA, Pitman Publishing Company, 1981

İNCEOĞLU, Mehmet. *Tutum-Algı-İletişim*, Ankara, V Yayınları, 1993

JOHNSON, Roger, N. *Aggression: In Man and Animal*, USA, Press of W.B. Saunders Company, 1972

JOSEPHSON, Wendy, L. “Television Violence and Children's Aggression: Testing the Priming, Social Script and Disinhibition Predictions” *Journal of Personality and Social Psychology*. V, 1987: 882-890.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul, Evrim Basım-Yayın-Dağıtım, 1988

KALAT, James, W. *Biological Psychology*, (3rd Ed). USA, Wadsworth Publishing Company, 1988

KARALI, Hamit. Home page, 2001.

[http:// www.zaman.com.tr/2000/11/30/dizi1/dizi1.html](http://www.zaman.com.tr/2000/11/30/dizi1/dizi1.html)

KISAÇ, İbrahim, “Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeyleri.” (Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1997.

KIŞLALI, Ahmet, T. *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara, İmge Kitabevi, 1993

KİPER, İpek İ. “Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1984.

KNOPE, Adam. *Social Psychological and Modern Life*. New York: Brozdi Book, 1974.

KOCATÜRK, Rasim. “Saldırganlık Güdüsünün Spor ve Eğitim Alanında Meslek Seçimine Etkisi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1982.

KOHLBERG, Laurence. “A Cognitive-Developmental Analysis of Children’s Sex Role Concepts and Attitudes.” Stanford: Stanford University, 1966.

KOPPER, B.A. ve D. L. EPPERSON. “The Experience and Expression of Anger: Relationships with Gender, Gender Role Socialization, Depression and Mental Health Functioning.” *Journal of Counseling Psychology*. XLVIII, 1996: 158-165.

- KÖKNEL, Özcan. *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi I, 1996
- KURTHAN, Fişek. *Spor Yönetimi*, Ankara, SBF Yayınları, XXVIII, 1980
- KUZGUN, Yıldız. “*Edwards Kişisel Tercih Envanteri*” Ankara: ÖSYM Yayınları, 1995: 6-16.
- LISI, R.G. ve R.GALLAGHER. “The Development of Gender Understanding: Judgements and Explanations.” *Child Development*, LIV, 1983: 1568-1578.
- LOCHMAN, K. ve K. A. DODGE. “Social-Cognitive Processes of Severely Violent, Moderately Aggressive, and Nonaggressive Boys”. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, LXII, 2, 1994: 366-374.
- LORENZ, Konrad. “On Aggression.” (1963) E. I. MEGARGEE and J. E. HOKANSON (Ed.), *The Dynamics Of Aggression*, New York: Harper & Row Pub, 1970: 5-21.
- MAŞRABACI, Tülay. “Yurtta Kalan ve Kalmayan Üniversite Öğrencilerinin Ruhsal Durumlarını Etkileyen Bazı Faktörler.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1989.
- MESS, Ulrich. “Constitutive Elements of the Concept of Human Aggression.” *Aggressive Behaviour*, XV: 1990: 285-295.
- MORGAN, Clifford. *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*, (1970) (Çev.Sirel Karakaş ve ark), Ankara: Meteksan, 1980
- MUELLER, Charles. W. “Environmental Stressors and Aggressive Behavior”, R. G. GEEN, E. I. DONNERSTEIN (Ed.) *Aggression: Theoretical and Empirical Reviews*, V: II, New York: Academic Press. 1983: 51-69.

MYERS, B. Gender, Aggression, and Driving. New York, 1996. Ed. Pam Krallman, Becca Broback, Kristin Thompson, Julia Newell, Heather Scherzer and Alex Kiefer. [http:// www.stolaf.edu/people/kiefer/psych](http://www.stolaf.edu/people/kiefer/psych)

NIXON, Howard L. "Gender, Sport, and Aggressive Behavior Outside Sport." *Journal of Sport & Social Issues*, XXI, 4, 1997: 379-385.

OLSON, Vonda, L. "Relationship of Masculinity to Self Esteem and Self Acceptance in Female Professionals, College Students, Clients and Victims of Domestic Violence." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. LIV, 3, 1986: 323-327.

"Relationship of Masculinity to Self Esteem and Self Acceptance in Male Professionals, College Students and Clients." *Journal of Counseling Psychology*, XXXVI, 1, 1989: 84-87.

ONARAN, Orhan. "Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması" Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

ÖZER, Zuhale. "Öfke.", *Bilim ve Teknik Dergisi*, Ankara: Tübitak Yayınları, Mayıs 1997.

ÖZTÜRK, İsmet. "Ana Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1990.

ÖZTÜRK, Orhan. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 1997

RACHELLE, G.B. ve M.K.UNDERWOOD. "A Developmental Investigation of Social Aggression Among Children" *Developmental Psychology*, XXXIII, 4, 1997: 589-600.

SAVAŞIR, Işık. "Çocukta Saldırganlığın Gelişmesinde Önemli Olan Faktörler." XIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi. Ankara, Ajan Türk, 1978: 46-53.

SAWRIE, S.M., P.S WATSON ve M.D.BIDERMAN. "Aggression, Sex Role Measures and Kohut's Psychology of the Self." *Sex Roles*. XXV, 1991: 141-161.

SCHELL, R.G. ve E.HELL. *Developmental Psychology Today*, (4th Ed), Toronto, Random House Lmt., 1983

SCHERER, K. R., R. P. ABELES ve C. S. FISCHER. *Human Aggression and Conflict*, (Ed.) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1975

SCOTT, P. James. *Aggression*, Chicago, The University of Chicago Press, 1975

SELLERS, Nancy. "Children's Occupational Aspirations: Comparisons by Gender, Gender Role Identity and Socioeconomic Status." ASCA, Professional School Counseling, 1999.

STREET, S., E. KIMMEL ve J.D. KROMREY. "Gender-Role Preferences and Perceptions of University Students." *Research in Higher Education*, XXXVII, 1996: 615-632.

ŞAKRA, Tülin. "Çocukların Suça Yönelmelerinde Uyum Durumlarının ve Yaşlarının Etkisi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1987.

T.C. BAŞBAKANLIK D.İ.E BAŞKANLIĞI. Genel Nüfus Sayımı El Kitabı, 2000.

TİRYAKİ, Sabahat. “Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi: (Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme).” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Mersin: Mersin Üniversitesi, 1996.

TUZGÖL, Meliha. “Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1998

ÜRKÜT, Gülhan. “Farklı Sosyo-Ekonomik ve Cinsiyet Gruplarındaki Üniversite Öğrencilerinin Engellenme Karşısında Geliştirdikleri Agresif Tepkilerinin Rosenzweig Picture-Frustration Testi ile İncelenmesi ve Grupların Agresyon Yön ve Türü Bakımından Karşılaştırılması.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1988.

WILLIAMS, J.E. ve D.L. BEST. *Measuring Sex Stereotypes*, London, Sage Publication, 1990

YILMAZ, Asuman. “Farklı Cinsiyet Rollerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, 1997.

YÜCE, Sema. “Şiddetin Reçetesi.” *Bilim ve Teknik Dergisi*, Ankara: Tübitak Yayınları, Mart 2001.

EKLER

EK-I

Örneklem Seçimi

Örneklem seçimi için, öncelikle 62 kişilik bir grup üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonuçları aşağıda sunulmuştur;

Fakülteler	N_h	n_1	W_h	W_h^2	\bar{Y}_h	S_h	S_h^2
Eğitim	1360	26	.78	.61	106.13	13.71	187.88
Güzel Sanatlar	270	19	.16	.03	115.58	13.58	184.37
Spor	109	17	.06	.004	126.78	19.25	370.74
Toplam	1739	62					

$$n_{ney} = \frac{(\sum W_h S_h)^2}{V + 1/N \sum W_h \cdot S_h^2} = \frac{\{(.78 \times 13.71) + (.16 \times 13.58) + (.06 \times 19.25)\}^2}{\{(26 + 1/1739)(.78 \times 187.88) + (.16 \times 184.37) + (.06 \times 370.74)\}} = \frac{196.56}{0.37}$$

$$n_{ney} = 531.24 \approx 531 \text{ (Örneklem Hacmi)}$$

Örneklem Sayısının Tabakalara Dağıtımı

$$n_h = n \cdot \frac{N_h \cdot S_h}{\sum N_h \cdot S_h} = n_1 = 531 \times \frac{1360 \times 13.71}{24410.45} = 531 \times 0.76 \approx 405$$

$$= n_2 = 531 \times \frac{270 \times 13.58}{24410.45} = 531 \times 0.15 \approx 80$$

$$= n_3 = 531 \times \frac{109 \times 19.25}{24410.45} = 531 \times 0.09 \approx 46$$

$$W_h = \text{Tabakaların evrene oranı} \quad W_h = \frac{N_h}{N}$$

\bar{Y}_h = Ortalama

S_h = Standart sapma

S_h^2 = Varyans

$$V = \frac{d^2}{t^2} = \frac{1^2}{(1.96)^2} = \frac{1}{3.84}$$

$$t = 1.96 (\alpha = 0.05)$$

$d = 1$ (Tahmin ile parametre arasındaki farkı ifade eder. 1739 kişilik popülasyonda 531 kişilik bir örneklem tabakalı olarak seçildiğinde yapılacak ortalama tahmini için % 1'lik hata hoş görülmektedir.)

EK-II

Değişkenlere Göre Levene Testi Sonuçları

	F	df1	df2	Önem
Cinsiyet				
Saldırganlık	0,528	3	349	0,663
KALIP YARGI+CİNSİYET+KALIP YARGI PUANI*CİNSİYET				
Fakülte				
Saldırganlık	0,604	5	347	0,696
KALIP YARGI+FAKÜLTE+KALIP YARGI PUANI*FAKÜLTE				
Sınıf				
Saldırganlık	1,441	3	349	0,230
KALIP YARGI+SINIF+KALIP YARGI*SINIF				
İlgi Alanı				
Saldırganlık	1,416	11	341	0,163
KALIP YARGI+İLGİ ALANI+KALIP YARGI PUANI*İLGİ ALANI				
Barınılan Yer				
Saldırganlık	0,845	5	347	0,518
KALIP YARGI+BARINILAN YER+KALIP YARGI*BARINILAN YER				
Yerleşim Yeri				
Saldırganlık	1,501	7	345	0,165
KALIP YARGI+YERLEŞİM YERİ+KALIP YARGI*YERLEŞİM YERİ				
Ölümünden Memnun Olma				
Saldırganlık	0,657	3	349	0,578
KALIP YARGI+B.MEMNUN OLMA+KALIP YARGI*B.MEMNUN OLMA				

EK-III

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ (SÖ)

AÇIKLAMA

Bu ölçek, size yönelik bazı ifadeler içermektedir. Bu ifade sizin için; "Her zaman geçerli" ise (5), "Sıklıkla geçerli" ise (4), "Arasına geçerli" ise (3), "Nadiren geçerli" ise (2), "Hiç geçerli değil" ise (1) no'lu parantezin içine (X) işareti koyunuz.

Araştırma sonuçlarının bilimselliği için lütfen tüm ifadeleri içtenlikle cevaplayınız. Cevaplarınız gizli tutulacak, değerlendirme grup olarak yapılacaktır.

(Aşağıda ölçeğin bazı ifadeleri sunulmuştur.)

- 1 Kendime kazandığım başarı derecesine göre değer veririm.
- 3 Benim görüşlerime zıt olan görüşleri alt etmekten hoşlanırım.
- 6 İnsanları eğitmek için hatalarını cezalandırmak gerekir.
- 8 Karşımdakinin anlamını bilmediğini düşündüğüm kelimeleri kullanmaktan kaçınmam.
- 9 İnsanın her durumda kendi çıkarını koruması doğaldır.
- 11 Bana yapılan her tür eleştiri kendime duyduğum saygıyı zedeler.
- 14 Konuşmalarımda küfür kullanırım.
- 15 İnsanlar bencil ve acımasızdır.
- 18 Karşımdakiler üstünlüğümü kabul etmedikleri zaman bozulurum.
- 20 İnsanların özünde kavgacı ve yıkıcı olma eğiliminin olduğuna inanırım.
- 23 TV'de cinayet sahnelerini seyretmekten hoşlanırım.
- 25 Sokakta kavga eden insanları gördüğümde ilgiyle seyredirim.
- 28 İnsanları eğitmek için iyi davranışları ödüllendirilmelidir.
- 30 Bu dünyada yaşamanın tek yolu sert ve acımasız olmaktır.
- 31 Bana biri zarar verdiğinde "öcümü almalıyım" diye düşünürüm.
- 33 Elime geçeni atıp kırmak isteyecek kadar öfkelenmişim olmaz.
- 35 Eleştiriye kendimi geliştirmek için bir fırsat sayıp hoş karşılarım.
- 36 Başkalarının anlamını bilmedikleri kelimeleri kullanmaktan hoşlanırım.
- 38 Bir yarışmayı kazanamadığım zaman rakibimin zayıf yanlarını düşünerek avunurum.
- 40 Filmlerdeki cinayet sahnelerine bakmam.
- 41 Akıllıca davranmayan kimseler alaya alınmaya mahkumdur.
- 43 İnsanlara yanıtlayamayacaklarını bildiğim sorular sorarım.
- 45 Kızdığım insanların kusurlarını bulur, çevremdekilere anlatırım.

EK-IV
SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ
CEVAP KAĞIDI

Adı -Soyadı:

(5)Her zaman

(4)Sıklıkla

(3)Arasıra

(2)Nadiren

(1)Hiç

NO	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	NO	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
1	()	()	()	()	()	24	()	()	()	()	()
2	()	()	()	()	()	25	()	()	()	()	()
3	()	()	()	()	()	26	()	()	()	()	()
4	()	()	()	()	()	27	()	()	()	()	()
5	()	()	()	()	()	28	()	()	()	()	()
6	()	()	()	()	()	29	()	()	()	()	()
7	()	()	()	()	()	30	()	()	()	()	()
8	()	()	()	()	()	31	()	()	()	()	()
9	()	()	()	()	()	32	()	()	()	()	()
10	()	()	()	()	()	33	()	()	()	()	()
11	()	()	()	()	()	34	()	()	()	()	()
12	()	()	()	()	()	35	()	()	()	()	()
13	()	()	()	()	()	36	()	()	()	()	()
14	()	()	()	()	()	37	()	()	()	()	()
15	()	()	()	()	()	38	()	()	()	()	()
16	()	()	()	()	()	39	()	()	()	()	()
17	()	()	()	()	()	40	()	()	()	()	()
18	()	()	()	()	()	41	()	()	()	()	()
19	()	()	()	()	()	42	()	()	()	()	()
20	()	()	()	()	()	43	()	()	()	()	()
21	()	()	()	()	()	44	()	()	()	()	()
22	()	()	()	()	()	45	()	()	()	()	()
23	()	()	()	()	()						

EK-V

CİNSİYET ROLÜNE İLİŞKİN KALIP YARGI ÖLÇEĞİ (CRİKYÖ)

Cinsiyetiniz:

AÇIKLAMA

Bu ölçekte yer alan sıfatları kendinize uygunluk derecesine göre değerlendirerek, her bir sıfat için size uygun olduğunu düşündüğünüz şıkkın altına (X) işareti koyunuz.

Katkılarınız için teşekkürler..

Örnek:

SIFATLAR	Çok uygun	Uygun	Kararsızım	Uygun değil	Hiç uygun değil
1 Duygusallık		X			

(Aşağıda ölçekten bazı sıfatlar sunulmuştur.)

SIFATLAR	Çok uygun	Uygun	Kararsızım	Uygun değil	Hiç uygun değil
1 Duygusallık					
3 Sertlik					
6 Yumuşaklık					
8 Fedakarlık					
12 Konuşkanlık					
14 Atılganlık					
18 Saldırganlık					
20 Etrafına hükmetmek					
21 Üstünlük duygusu					

EK-VI

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz:

Fakülteniz:

Sınıfınız :

1) Haftada en az bir kez düzenli olarak uğraştığınız bir ilgi alanı var mı?

(A) Evet (B) Hayır

(1. soruya verdiğiniz yanıt "Evet " ise 2. soruya, "Hayır" ise lütfen 3. soruya geçiniz.)

2) İlgi alanınız haftada en az bir kez uğraşıyor olmanız koşuluyla aşağıdakilerden hangisidir?

(Yanıtınız birden fazla olabilir.)

(A) İzleyici ya da oyuncu olarak sportif faaliyetlerde bulunmak

(B) Sinema, tiyatro, konser,...vb. kültürel etkinlikleri izlemek

(C) Bir müzik aleti çalmak

(D) Bilgisayar oyunları oynamak

(E) Resim, heykel, seramik ya da maket yapmak

Bunlardan farklı bir ilgi alanınız varsa lütfen belirtiniz.....

3) Öğreniminiz sırasında kalmakta olduğunuz yer hangisidir?

(A) Ailele birlikte evde

(B) Yurttta

(C) Arkadaşlarımla ortak bir evde,

tek başıma evde, ya da bir akraba yakınımlla

4) Yaşamınızın çoğunun geçtiği yer ne tür bir yerleşim alanıydı?

(A) Köy-kasaba

(B) İlçe

(C) Şehir

(D) Büyükşehir

5) Okuduğunuz bölümden memnun musunuz?

(A) Evet

(B) Hayır

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKUZ AYDIN ÜNİVERSİTESİ
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI